

Ona najde tako ča kao špilju, ka ali ni dost dužička, tako da moraju noge van zgleadat, kad se divičice, jedna uz drugu, pod nju ležu i protegnu.

Kumaj su se namjestili, zaspi jur Mirca. Zbog straha je Ankica još neki čas budna, ali ona je tako trudna da i nju san brzo umori; dok je tetac Kažotić išću i je svagdi viču, spu dvi divičice, jedna uz drugu, mirno i dobro u svojoj kamenoj zipki.

Najednoć cuti Ankica udarac teškoga tijela na svoje noge, a prik lica joj puše teplo i vlažno. Ona otvori oči: u prvom svijetlu zore zagleda ona, tijesno pred svojim licem, strašnu dlakastu glavu s velikim grozećim očima. Ona zakrešći i spade u nesvišće.

Kroz Ankičino kričanje se zbudi i Mirca, se skoći, da brani protegne svoje ruke prik Ankice. No nje ruke se dotaknu šmrkajuće stvari, ka ju takaj prestrasi, jer zna da je u Brinjskoj lozi divljih svinj. Nato rece gruban clovičji glas, par korakov dalje od nje: "He! Ča je tote, Facanj?" Odmah zna Mirca da to nij divlja svinja. Ona si briše oči, da bolje vidi i spozna, gledajući prema sada jur svitlomu nebu, velika usesa oslice. Gospodar živine stoji dva korake za njom. "Ča je tote?" ponovi on; - "negdo je kricao ovde ... Noge! Četire noge! Divičice! Ah, pogledj der, pak ča vi djelate u ovoj grabi, prosim?"

"Mi, mi... smo cera zabludile, i smo se povalile u ovu grabu, jer nismo već našle našega puta", odgovori Mirca. - "A sada je jur dan, mi smo spočivane i moremo pojt dalje. Nam morete pokazat, kade ide put u Brinje?"

"Brinje? Ja još nikada nisam bio onde. Čuo sam pravoda jur za Brinje."

Mircu je skrb za Ankicu; samoj je ali pravo, da su tako daleko od doma.

"Na svaki način", nadalji muž, - "u vašoj starosti vas ne morem ostavit ovde. Vaši starlji su morali pretrpit strašnu noc! Ja cu vas otpeljat u svoj stan. Onde cete se steplit, jer zgledate jako šmrznuto, i jist cemo vam dat, a onda cemo koga pitat, jeli zna za put u Brinje."

Mirca se stane i zame svoju družicu za ruku.

"Idemo, Ankica, zbudi se, doba je da idemo... Ankica! ..Ona se ne giblje... Oh, ča je umrla?"

"Ako je ona pred par minut kričala" veli muž, nagnjujuci se, da ju zame u svoje ruke, - "onda nij mrtva, ti velim, ar ima lip glaš... Ona je samo u nesvišću, ali zato ništ nij; te ju žene opet uživit. Mi cemo ju povalit na hrbač Facanja pak ju otprimit. Ovako! Ja cu joj potpirat ramena, da joj glava ne bude

visila doli. A ti ćeš pojt za nami ter gledat na svoje noge, jer put nij lip!"

Mirca je jur stanuta; ona vidi, ča nosi oslica na hrptu u plakti: to su veliki hlibi teploga kruha, ki daje izvrsnu duhu. Tetac gledaju Mircu, i bez riči si zamu nož iz zepa, ter odrižu kruha i ga ponudu divičici.

"Bog plati!" veli ona, začrljeneći; jur dugo nij milostinje primila.

Vrijeda dojdju k jednomu stanu. Gospodar oslice pukne bičem. Na taj znak dojde s kućice van žena, brisajući si oči, i onda dotecu drugi djelači, da skladu Facanja.

Ankica je, zahvaleći ugodnoj toplini novospecenoga kruha, polako došla k sebi; no ona je tako mlahava, da nima još ni moći, da otvori svoje oči, i zibajući na hrptu oslice, je opet dobro zaspala. Pucanje bica ju je odmah zbudilo.

Onda ju odnesu u kućicu, i ju povalu na steljku. Nedaleko od nje spu mala diča. Mirca ju pokusi umirit, da joj se ništ neće stat, ali joj se ne ugoda. Lozni djelač razlaže svojoj ženi, kako je Facanj našao dvi divičice pod skalom.

"One su iz Brinja, znaš, kade to leži? Samo jedan od djelačev pozna Brinje. Oni nisu daleko odanle; samo ide jako naglo doli, da nijedan pravi put ne pelja doli prik loze.

Medjutim se je svejedno Ankica utišila i opet zaspala; ali ona je črljena i vruca nastala, ter se hita i brca u snu. Žena djelača veli, da ima zimnicu, i da joj moraju dat mira; ona veli Mirci, da se uza nju leže; pak kašnje čedu pogledat, gdo će je najzad otpeljat k njihovim starljim.

Kad se Mirca zbudi, meće djelač ravno sijeno na kola, da načinjti ležaj za Ankiču. Mirci dadu vrli kus kruha i lončić kozinjega mlika. Oni ponudu i Ankiči, ka piže zajno, jist ali ništ ne more. "Vručina ju hrani", veli žena s pomilovajućim licem, i zame Ankicu pazljivo na ruke, da ju odnese na kola. Ovde ju povali i vrže nje glavu na Mircina koljena; pod kola ne naprežu osla nego jakoga konja, ki služi voznji driva. Lozni djelač stane na kola, zamahne bičem i konj potegne.

Mirca se čudi i gleda visoke ter debele jelve... Goruca glava Ankice, ka počiva na nje koljeni, ju spominja na istinu. Oči metacenje, ko ju čeka kod Kažotičevih, ce bit manje ugodno. Pak ako Ankica umre! Kad Mirca na to misli, ju boli srce, ona se nagne prik beteznice i pokira nje lice toplimi kušci, ke ta ne cuti. Brzo gazi konj, kao da bi ga da nas laglje spalo nego drugda. U deseti

dopodne dođu nekome stanu i krčmi. Kad čuje krčmarica rompotanje kol, se pokaže na pragu vrat.

"A, to ste vi, tetac Ristić!"

"Da, drugač, vozim drivo, ov put ali ne. Ja imam samo dvi divičice, ke su u lozi zabludile. One su iz Brinja: znate vi, kako bi najlaglje tamo došle?"

"Da, kako ne! Najbolje je, ako se vozu do Žute Lokve poštom, a odanle već nij daleko u Brinje..."

"Ali jedna ne more hodit: ona još ni stat ne more."

"To vjerujem, po liću mora bit mala ja ko betezna. No poslušajte, tetac Ristic. Odvezite je na glavnu cestu, ka pelja iz Senja prik Vratnika u Žutu Lokvu. Onde ćete divičice ostavit na postaji i ćete poštarici rec, neka nekoliko riči napiše za tetu Radic, krčmaricu u Žutoj Lokvi. Ja znam da ju ona pozna i da je ona dobra žena; ona će divičice zet k sebi i će dat zvat njihove starlje."

"Bog vam plati!" veli djelac, cije lice se razvedri. Ono zgleda sve zabrinutije zavolj divičic.

Dobra krčmarica se Ankici da napit mlika, drugi lončić da Mirci skupa s velikim kusom kruha. Kad se malo okripu, počue opet konj, sada takaj mrvu spocivan.

Kako mu je krčmarica svitovala, skade lozni djelac Mirču i Ankicu na postaji, ter prosi da poštarica napiše pismo za krčmaricu u Žutoj Lokvi. Dobri tetac dadu onda dici zbogom s upomenom, da ne projdu već tako daleko s doma, ar im se more još ca gorjega stat.

Ankica ne zna već za se: tako ju vrucina, da već ne zna, ca se oko nje goda. Skoro upamet ne zame, da su ju na steljju povalili i da su joj se dali napit. Poštarica ju skrbno podvara, a Mirca joj pomaze.

Stopr pod noć dođu poštar-ska kola iz Senja. Beteznu divičicu nakladu i ju posadu uz Mircu, ka ju mora potpirat. Gospa poštarica pita još je dnoc Mircu, jeli Ankica dobro sidi, onda se kola ganu. Sada nastaje i Mirci sve vrućije. Ona pokusi da rašica svoje mišli kroz vangledanje. Vani ali već ništ nij za raziznat, jer je jur skuro.

Daj za pol ure stanu kola: oni su jur ovde, u Žutoj Lokvi. Brzo stane Mirca van i stoji jur pred tetom Radic, ka je došla pogledat, jeli nij došao za nju ki gost. "Zločestaj!" krikne krčmarica.

"A kade je Ankiča? Jur od čer vas u cijeloj okolici iscu, ocu se je skoro u glavi ganulo od jada, staramajka se samo placu. Odakle idete, za volju Božju?"

"I Ankica je ovde..., u lozi smo zabludile..."

"Dobar večer, teta Radić!" pozdravi poštar, - "ja imam dvi divičice za vas s pismom od gospe poštarice, ka vas prosi, da je oprimite njihovim starljim. Ona j jur voznju platila."

"Dobro, dobro, ja je poznam, divičice i njihove starlje. Dajte mi beteznicu...o! Kako je vruća! Danas ali već ne more u Brinje; ja ću ju povalit, onda nje starlje oznanit i poslat po doktora."

- . -

Kad dođu teta Liza i Ive Kažotic, plakajući od veselja, na krčmu, strefu na vratu jur vraćitelja.

"Ona je odzgo, dobro leži i je dobro po-dvorena" veli on; - "pojte tiho gori i je nekatē strasit. Ona vas inako nece poznat..."

"O, Bože!" kriknu teta Liza, - "mi smo ju našli da ju zgubimo!"

"Ne, ne, staramajka, budte bez skrbi. Teta Radić će za vas skrbit, za sada ima dost mjesta, a ja cu već puti u danu poiskat moju beteznicu. Čemo ju mi zvracit Bozjom pomoću."

Teskim srcemidu otac i baba gori po stēpenica: teta Radić im otvoru vrata hiže, kade leži Ankica u nesvišcu. Oni vidu malu u velikoj stelji, blijedu s nje velikimi očima, nje ruka leži u Mircinoj ruki, ka sidi uz stelju. Staramajka ne more suz najzad držat, a Kažotic Ive zamahne srđito, kad vidi ciganicu. Prestraseha divičica se odmah skoči da pobigne; ali onda se Ankica zesne i zavresci strasnim glasom: "Mirca! Mirca!" pokušajuc da zgrabi opet sestrinu ruku. Onda porine vraćitelj teca Ivu i njegovu majku iz hiže, ter im vani veli zapovidajucim glasom: "Nekate zganjať Mircu i nekatē trapit beteznicu: nje žitak od toga odvisi!"

Potom projdu staramajka zi suzami u očima i zamu lipo Mircu za ruku, bez očime-tanja ter ju opet pustu u hizu k Ankici.

Drugi dan dođu kola sa sijenom i dunjom ter odvezu Ankicu u Brinje. Tetac Ivan i teta Liza moru početka tesko podnest nazocnost Mirce: samo ona je kriva da se dite sada nahaja u najvećoj pogibelji, ona će bit kriva, morebit, i nje smrti, ar vraćitelj, ki ju dođe va dani dva ili tri pute pogledat, ima turobno lice i ne govori nist. No njim nij moguće da spudu malu ciganicu; Ankica samo nju pozna, i nje jedino gibanje je govor. Kad projde pri spavanju Mirca van iz hiže, se beteznica vrieda probudi i se naravna na svojoj stelji, više i fantazira: "Mirca! Ja se bojim!,...Mirca, neka me ostavit! .. Meni je zima! Toplī me....oh! Ti veliki crni oci., Brani me...prognaj lozne vile... one cedu me sobom zet.. Hodi k meni, Mirca!" Ona se spusti najzad na svo-

je podglavlje, mlahava, trapljena od straha, i ona odbija sve, ča nij Mirca. Ali, kad dojde nje ciganjče opet k steljli, se utisi, nudi celo nje poljubcem i zaspi opet, ruku u nje ruki.

"Hvala Bogu!" veli doktor na koncu drugoga tajedna, - "sada moremo odahnut: sada je dite izvan pogibelji, a ciganica je istotako toliko učinila kotno ja da ozdravi Ankicu. Tako svršene bolničarke još nis vidio: farba kože ništ ne načinja. Vi joj morete bit zahvalni, tece Kazotić."

"Još i zahvalni bit! kad je samo ona kriva nje betegu! Ona mora svoju kriviču malo po malo popraviti, onda more računat, da ce joj se oprostiti; ali njoj zahvalni bit?"

I tetac Ivan projdu srdito van. Teta Liza su mrvu pravičniji; oni dobro znadu, da Mirca nij četrnaestdan stana ostavila, ona, ka ljubi tako žitak na placu i slobodu, je ure dugo sidila uz veliku stelju bez gibanja, držajuć Ankičinu ruku. Teta Liza su pravični, zbog toga je ali još ne ljubju. Oni gaju prema njoj nenavidnost, ča se ne ufadu da priznaju, oni su ljubomorni.

O, Boze, oni su ljubomorni, siromaska staramajka! Otkada je Ankica bolesna, hoće samo Mircu za ruku držat, ona poslušaj samu na Mircu, se smije samo Mirci, ona hoće, da ju samo Mirca podvara: staramajka ne moru toga podnest. Oni su sa svojim Ivanom istoga mišljenja, da se mora zavolj Ankice ova ciganica najzad poslat, ka činji s ditetom ča ce, a nazadnje ju još Ankica gladi. Buduci da nij sada ciganov za najt, kim bi ju izrucili, moru samo to cinit, ča im je doktor jur prvi dan švitovao: otprimit ju u sirotišće, kade ce se naučit kršćansko ponašanje, namjesto da biži po svijtu s tamburami.

Tu odluku je sprogovorio vračitelj, ki joj dobro hoće: premda ima svoje slabosti, mu se Mirca vidi. On bi si ju i sam rado držao, ali njegova mati je jur stara i potrena, pak je sad i nij doma: kako joj more doprimit bez nje dozvole ovako živu divičicu u stan? U sirotišću će bit podložna uredbi, i ce se ča naučit.. Tako se teskim srcem odluči i doktor, da pošalju Mircu u sirotišće.

No još se mora čekat, dosle Ankica potpuno ozdravi, jer tuga za Mircom bi joj mogla dat opet najzad spast u beteg. Ankica uživa tovarustvo svoje sestre, se da od nje podvarat od jutra do večera, i onda, kad si jur more sama pomoć. Teta Liza joj ugadjaju u svojoj ljubomornosti podvaranjem i gladu Ankicu kao princesku. Ali ni jilo, ni nove haljice, ni meso, ni ugadjanje, a niti obitanje ne moru odstranit turobnosti male divičice

da će Mirca otputovat u sirotišće. Ona ju hoće sprohodit barem do Žute Lokve.

To je ov put turobna vožnja. Čuda puti su se obadvi šetale k gospi Herić. Kad dojdu u Žutu Lokvu, projdu u krčmu.

I doktor je ovde: on nij hotio falit kod zbogomdavanja svojoj maloj dekli, kako ju je on veckrat zvao. On ju sada zame nastran.

"Ponašaj se dobro i budi spametna divičica, i ... meni je žao da je ravno sada moja majka otputovala: ti ćeš nam ali oznanit svoju adresu.. Mi te sigurno necemo zabit... Zami si ovo i si je shrani: da si budeš mogla kupit, ča ti se vidi... Bog te neka čuva, moje drago dite!"

Vračitelj objami Mircu, koj drhteću usnice, kao da bi se hotila plakat. Kad objami ciganica Ankicu, joj suze jur curu, a onda se da objamit i od staremajke, - sada je i njoj teško, ali nima čvrste volje došt, da Mircu opet zame domom. Kad odhaja, čuje Mirca samo zaostavne Ankiče jecanje, ko ju najveć batri i ko joj kaze, da joj nij zaman skazala sestri - sku ljubav. Poštarska kola stoju jur vani. Konji jur nestrpljeno čekaju na nju i na teca Ivana. Oni moraju odsudjenoj divičici gori pomoć. Tako ju teško spade, Zadnjom mocu mase još Ankica, i onda skr - snu brzo kola nakraj Žute Lokve po cesti u Otočac...

Vračitelj spozna odmah svoju drugu dužnost. On mora batrit Ankicu, da joj se ne stane, čega se najveć boji: da dusevna bolest prouzrokuje tjelovnu. Kad bi Ankica opet tako teško obetežala, već ne bi tako lako ozdravila. Doktor vidi, da ima mala cutljivu dušu i da je morala mala jur čuda dozivit i pretrpit u svojem kratkom zitku.

"Kad se zna za uzrok, je lako i vracivo najti!" si misli doktor Herić i se obrati k Ankici, da odmah pocne vraćenjem. Već puti mu je divičica jur povidala za svojega pokojnoga ujca i kneza Posedarića. Kako joj je on htio, tako joj hoće i vračitelj, sada već duse nego tijela, povidat od slavne povijesti Hrvatov, da se dite opet malo ohrabri i počvrsti. Ankica odmah pozabi Mircu, kad joj pocne doktor povidat od turskih bojev, ki ju tako zanimaju.....

Kad doktor Herić završi svoje povidanje, je Anka zadovoljnija i projde mirno sa staramajkom domom u Brinje.

Za jedno dobro ljeto kašnje po odlasku Mirce u Otočac vlice negdo za putni zvonac doktora Herića tako čvrsto, da vas stan skupadoteče, misleci da se je stala kakova nešrica.

Onda kriču po ređu glasi. Vračitelj se smiši, ponavlajuc: "Ah! moja dekla! mo-

ja mala deklina! Onda dojde gospa Herić na red, ka rade na Mirca rade, nralja-jacka "Mala moja mala! Moje zgubljeno jangos! Sada smo se opet našli, hvala Bogu!"

Ona je otpelja u svoju hižu, čije pobistvo spozna Mirca s veselim srcem, i ona se da divičici sjest čisto blizu sebe, na stolčac, na kom se je jednoč kod gospe učila stat. Doktor je slijedi.

"Povi der nam, odakle si došla!" reče on odmah i sjede u široki stolac.

"Ja sam bila u sirotišću, kot znate, gospodine doktore."

"Da, onda kod paora. Ta Fazenić, je bio s tobom dobar?"

"Još ni mjeričicu ne... Kad su doznali, da sam ciganica, su odmah bili mrski prema meni. Onda sam premišljavala i sam spoznala, da sam bila i ja negda zločesta, i za to sam se jako kajala. Ja sam si mislila, da te mi staramajka znamda oprostiti, sigurno, ako je vi hocete lipo prosi; ja sam vam i pismo pisala, ko je gospodarica Fazenić sobom zela, da je da u Otočcu za vas na poštu.

"Hm! ja ne znam, jeli je je zaista poslala ili počihala, ali to je sigurno, da ga mi nismo dostali. I onda si im protekla?"

"Ja sam hotila pobignut, ali sam svaki dan čekala na vas odgovor. Jednoč jutro su me u ložu poslali; ja sam išla, išla, ne misleći, da ća činim... i najjednoč strefim Cincosa!"

"Ah! tvoj stari tovaruš, ki je čemernu ženu najzad držao da te bije! Ti si mu slijedila, se po sebi razumi, jeli? Je išao s čoporom?"

"O, da! s velikim čoporom. Dali su mi mjesta na koli, na ki je bilo žen, ke su poznale moju majku; ja sam tancala i jačila, da zaslužim pinez, u seli i varoši, kroza ke smo se vozili. Mi smo daleko bili: na obali plavoga Jadrana, kade zrejaju fige, i med visokimi brigi."

"Ši je ostavila? i tvojega dragoga Cincosa?" Mirca muči časak, onda prasne u plač i se hiti u naručaj gospe Heričeve jecajući: "Ah! Cincos! Cincos! zbog nje! On se je preminio! kad bi vi znali! On vec nij tako dobar kotno prlje."

Malo po malo, kroz krotka pitanja, doznaju Heričevi, kako joj se je oduravalo od putujućega žitka ciganov i njihovoga stvaranja, i kako je bila zdvojna, kad je jednoga dana vidila, da i Cincos nij bolji. Onda povida Mirca, kako je pobigla, ke pogibelji su joj se grozile na putu, dokle je prik Velebita dosla u Žutu Lokvu. "Dobro! deklina moja!" veli doktor oduševljeno; - "ja bih rado znao, kakove nove jacke si se naučila!"

"Za to je još i kasnje časa!" prekine

gospa Herić; - "Mirca vec ne more dočekat, da vidi Kažotičeve, nego da ti sada jači. Poj sada stat tvoje knjige; mi dvi cemo pojt ali odmah u Brinje."

"Čemo malo počinut", veli gospa Herić na polovici puta, - "ja sam jur stara. Rado bih ti povidala, ca se je sve stalo kod Kažotičevih, otkada si bila projdena. Hodeć inako ne morem govorit."

One se sjedu na velikoj skali uz cestu.

"Poglej, dite moje", počne gospa Herić, - "tvojim prijateljem je potribna djelovna i odlucna persona, ka se ne boji truda i ka rado djela za nje. Ako hoćeš bit ta osoba, im moreš vrnut sve dobro, ko su za te učinili, i zbrisat spominak na dičinje bedavosti. Ti imaš dobro srce, Mirca, i dušno spoznanje, ko se je jakim pokazalo, jer si se ufala da ostaviš svoj rod, i si se bojala, da ćeš se nedobrom peldom sama pokvarit. Sada moreš opet pokazat, ca si vridna!"

"Oh, ja ću sve činjit, ča nek morem! Ja sam toliko djelala kod Fazenićevih za gospodare, ki su me samo oduravali i ki su s manom grubno zahajali, ja ću bit jako srična, da smim djelat za Kažotičeve, ako me hoćedu nek mjeričicu rado imat! Ja sam se naučila djelat u domaćinstvu, u kuhinji, i sve! Ja ću bit dobra mala službena, zaistinu!"

"Njim bi ti bila jako potribna. Ivan Kažotić trpi sa svojim reumatizmom: on je bio i u mnogi turski bitka. Sada ga stopr rane pecu, ke je mislio da su zacilile. Njegova majka je jur stara, a potle si ti prošla, je još jače ostarnula i vec nima moći. Da, kad si ti iz stana prošla, je u svakom pogledu nastalo gorje. Ankica je zgubila svako veselje, osebujuć volju za djelo. Ali kad bi i hotila, ča ćeš: ona je još dite. Ča razumi divičica od kumaj cetrnajst ljet od domaćinstva! Sve bi po zlu prošlo, kad se ne bi skrbili susjedi. Jedna žena im dojde svaki dan skuhat: si moreš mislit, u kakovoj uredbi da je stan. Razumiš, kako dobro se moreš pokazat hasnovitoj?"

Mirca zdigne prema gospi Herić svoje oči, u ki se sviti veselje, i one nadalju polako svoj put. Mircino srce bije čuda jače; ona gleda krajinu, ka joj je tako obična i poznata... dok gospa stane, otvori Kažotičeva vrata i krikne s veselim glasom: "Dobar dan, teta Liza! Ste još betežni? Nekate si skrbi načinjat za vaše djelo: ja vam primim dobru službenu, ka za placu ništa drugoga ne prosi, nego da ju mrvu imate rado."

Kad to reče, stane na stran, da načinji mjesta Mirci; ona vidi najjednoč tu hižu, na ku se tako dobro još spomina, na ku je toliko puti mislila. Sve je na svojem mjestu, premda se je nešto preminilo: na

pohištvu leži pokrivalo praha, koga pri je nij bilo, neka nemarnost, neuredba, ka ju trapi, premda nima casa, da si pogleda pojedinosti. Tetac Ivan sidu na starom svojem mjestu uz veliku pec, kade kuru svoju veliku porcelansku fajfu, istu ku su imali prlje; oni se cinu Mirci cuda slabiji i stariji, nego kad je je zadnji put vidila. Staramajka su se jos jace postarali; oni trepecu od vrućine na svojem širokom stolcu. Oni imadu samo Ankicu, ka je zgubila čisto volju za djelo, potle je Mirca prosla. Ona ali dobro vanzgeda i je zrasla. Sada se zabavlja ravno s maćkom, ka joj hoće protec, jer ju kani naucit, da nastavno hodi na zadnji campica, ali ona spusti usesa i povuce rep nezadovoljno medcampe. To sve vidi Mirca samo u jednom hipcu. Tri pari ociju se obrnu k njoj i tri glasi kriкну najednoć: "Mirca!" Ankica pusti maćku i bizi, da se hiti, smijuc i placuc skupa, u ruke putnika Tetac Ivan se stanu nek tesko s klupi i dojdu ter položu kao negda prije svoju veliku saku na crnu Mircinu glavu, govoreci: "Ti dobra! siromaska naša Mirca! Za te bi bilo jako škoda, kad bi te bili požerali vuki!"

Staramajka počvrstu svoje očalje na nosu, da bolje vidu Mircu, ku je Ankica dopeljala preda nje i ka se poklekne pred njevim nogami; staramajka ju gledaju s krotkim licem i joj velu trepetajucim glasom: "Dobro si cinila, da si došla, moja kcerka; veseli me, da te morem opet gledat."

Mirca im kusne ruke.

"Ja sam se vratila da vam služim" odgovori ona; ako mi hocete oprostiti i me o pet zet, se vec nikada necete morat s manom jadat. Ja sam se naucila djelati, otkada sam vas ostavila, pak imam sada i volju: vec nisam takova kao prlje!"

"Dica su nek dica" mrmlja stara teta Liza: "Človik ih ne more prlje uciti nego dojdu na svit... Mi smo jur cuda puti svi skupa rekli: Kad bi nek Mirca bila ovde! ... Budje, nij istina, Ivane?"

"Pravoda: i mi cemo ju odmah zet, ako se Ankica ne suprotstavi!"

I kad je sigurna Ankicine suglasnosti, rece gospi Heric: "Vi vidite sami, go spa, da je posao završen; gospodin doktor moru pisati u sirotisce, da se je mala nasla i da cemo si ju drzat!"

"Kako veseo dan je danas! Ovo se mora svecevat! Sutra cemo pozvat sve tece, te te i susjede ter prijatelje na gošćinu. Zadnje, ca imamo, cemo zapucati, ce nam Bog pak dalje pomoc. Mirca nam je toliko vridna! Gospa Heric, cete doktoru rec, neka dojde i on sutra s vami!" odlucu i naredu odmah tetac Ivan u prvom

veselju. Mirca i Anka odletu odmah na dvor skupa, na vrt, se smiju, razgovaraju, kušuju, povidaju tisuc dugovanj, jer si moraju sve jedna drugoj povidati, ca se je stalo u casu medjusobnoga lucenja.

Drugi dan navečer dojdu zaista pozvani gosti. Svi nek gledaju Ankicu, ka je sada kao mlada kuharica zaposlena kod ognjišca. Ona stopr onda ima lazno, da se razgovara s gosti, kad je sve na stolu i kad su se ljudi najili.

Doktor najbolje zna, kako se Mirca mora popast. On ljubi hrvatske pjesme, a Mirca zna izvanredno jacit, zaista kao ptica s bijelih planin uz plavi Jadran.

"Nu der nam sada još malo zaslatkit večeru, Mirca, kad si nam ovako dobro skuhalo. Zajaci nam kakovu novu, ku si se naucila u Otočcu", zaboza vracitelj oduševljeno u ruke.

"Dobro!" privolji Mirca, - "ali gospo - din doktor nam moraju onda ca povidati od Ivana Karlovica:

Porucio je Nimac Ivi Karloviću:

"U tebe je, Ive, devet bijelih gradova devetom gradi rozica divojka.

Ako li mi ne das tu rozicu ubrat, porobit ti hoću tvoje bijele grade, zarobit ti hoću rozicu divojku."

Na to odgovori Ive Karloviću:

"A ti si dojdi po Jelu sestricu,"

Ona s' prosetala po nje bijeli gradi, ter je bratu rekla: "Ne daj me za Nimca! Ako li me za nj das, ruha mi ne salji, neg mi salji oto jednu halju svilnu va Veliko Celje va tarne komore,

ar ja nimam volje s Nimcem se združiti, kad ja ne znam zis njim rici govoriti."

Nagnuo mi je Ive tu svoju skrljacu, nagnuo je skrljacu na dva crna oka, ter mi se on sece nujno i zlovoljno:

"Ne boj mi se, ne boj, premila sestrica dat ti hoće Ive dvanajst tumacnikov, ki te sve vik Nimcu i tebi tumacit."

"Ča mi je po tvojih dvanajst tumacnikov, kada mi ni prez njih rici sprogovorit."

Onda mi je zlizla na gornje palace, pak je pogledala na dolnje obloke.

Onda mi je vidla va tom ravnom polji, da se ono skuri kot črni gavranki.

"Hodi, Ive brate, na gornje palace, ter mi ga pogledaj na dolnje obloke, ca se ono skuri va tom ravnom polji?

Jesu li mi vrane ali su gavrani?"

"Niti su mi vrazi, niti su mi gavrani, nego su mi tvoji, Jelića, svatovi."

"Ah, joj meni, sada rozici divojki! Gdo je hoće sada s vijenci nakititi?

Gdo je hoće sada s rupci darovati?"

Kad su svati prošli k hrvatskomu selu, onda je prosila, da ju mrvu pušcu, da ju mrvu pušcu k hrvatskim divojkam,

rada bi još ku rič s njimi progovorit:
 "Ovo mi ste sada, hrvatske divojke,
 ja vas lipo prosim, moje tovaruske,
 pokleknite sada na bijela koljena,
 ter prosite Boga i Divu Mariju:
 da mi ne da s Nimcem nocas nocevat,
 niti jedne noći ziš njim kađ prospati."
 Dvakrat ih je ona šetom opsetala,
 treći put je mrtva na zemljicu pala,
 umirajuc svoju halju narucila
 va Veliko Celje u tarne komore,
 u tarne komore Mariji Celjanskoj."

Kad Mirca odjači s krištalnim glasom,
 zazvonu i stakaoca s vinom. Svi piju na
 nje zdravlje, a okolo stojeća dica i te
 te božaju od oduševljenja, samo vraći -
 telj je sada tiho i blijed, jer ima te -
 ško, da se javi za tako dobrom jačkari -
 com. On poseže u svoj ormaric spominja -
 nja, da na svitlo donese, ca je stao u
 knjiga.....

"Nimac, komu je hotio dat
 knez Ivan Karlovic svoju sestru Jelicu
 za ženu, je bio Franjo Bačani. Ljeta
 1524. jur dobi on dozvolu (1525. je na -
 stao hrvatski ban) od kralja Ljudovića
 Drugoga, da naseli na svoja novo steče -
 na imanja u zapadnoj Madjarskoj iz svo -
 jih hrvatskih imanj hrvatske kmete. Naj -
 već je ih preselio od 1538. do 1545. iz
 krajine oko Koprivnice u Slavoniji.

Svemu tomu dojde još, da samo 1541. lje -
 ta odvuču Turki dvi sto tisuć Hrvatov u
 zarobljeništvo. Si morete mislit, koli -
 ko je Hrvatska u pedeseti ljeti zgubila
 ljudi!!!

Protest Hrvatskoga sabora i hr -
 vatskoga plemstva, da se Hrvati selu,
 ništ nisu hasnili. Kad ali odseljiva -
 nje nij prestalo, i kad su Turki Hrvat -
 sku sve jace gnjavili, odluci kralj i
 Ugarski sabor 1550. ljeta, da se moru
 povrnuti hrvatski iseljeniki, ki su za -
 volj glada i straha pred Turkom pobigli.
 Gospodari, da je ne smu najzad drzat,
 straseci je kastigom. Ali i na to se hr -
 vatski iseljeniki nisu vratili u svoju
 staru domovinu, premda su južni plemići
 ponavljali prosnje i pozive do konca 16.
 stoljeca, da dojdou staroj domovini na
 pomoc, jer kade nij ljudi, nij moci, on -
 de ima Turak laku igru.

Tako, sada sam ali jur dost govorio i
 predajem rič ili bolje rečeno glas. Mir -
 ca nam neka još jednu jačku otpjeva od
 kneza Iyana Karlovica, koga naš narod
 tako poštuje. Mi cemo mu obećat, da ne -
 cemo ostavit od straha pred Turkom našu
 lipu domovinu. Borit cemo se, ako bude
 potribno kao on.

- . -

Turki su posjeli (1594., 1596., 1600.)
 Djuru, Erlavu i Kanižu. Pravoda su ima -
 li i nekih gubitkov (1595.) i 1598. lje -
 ta su austrijske čete zeze Budu. Tomu

boju načinji konac pogodba na rijeki Zsi -
 tvi (11. novembra 1606.). Austrijski
 car mora priznat sva turska osvojanja iz -
 van Djure. Sultan ali mora svojega pogod -
 benoga druga, cara Rudolfa II., priznat
 izjednačenim vladarom, mu dopustiti nje -
 gov pun naslov i privoljiti, da car pla -
 ti sultanu dužnu dacu najednoć. Premda j
 mirovna pogodba od Zsitvatorok-a bila te -
 melj dobrih odnosajev, je bila ona opet
 težak udarac za senjske uskoke. Sultan
 zaduzi cara, da im prepovi svako pelja -
 nje boja s turskimi zemljami. Izvan toga
 već nisu place dostajali od kralja i za -
 to se je uskokom grozila još veća nevo -
 lj u budućnosti nego dosada.

No kao i dosad su bili senjski junaki
 pod peljanjem svojih vojvod odlucni, da
 se suprotstavu svakomu neprijatelju, ako
 je potribno i caru, i da si ne dadu vra -
 ta polamat. Zbog nepodnosljivih okolno -
 sti su uskoki opet silovani, da počnu lo -
 viti turske i venecijanske brode.

Odgovorni senjski peljači znadu, da ni -
 ti Nehajgradu, a niži varošu ne cyate li -
 pa buducnost. Sada će se morat počet o -
 krutna borba za zítak i smrt. Uskoki ne
 imadu budućnosti u Senju! Velesile, Vene -
 cija, car i sultan, su pre jaki, da bi
 se mogla ta šakica Hrvatov stalno suprot -
 staviti u jednom malom gnjazdu na Jadranu.
 Vindar su svi pripravní, da se boru do
 zadnjega, premda znadu da neće imat čuda
 hasni. Oni mudro spoznaju, da ide za sla -
 vu uskokov i Hrvatov. Uskoki kanu nađu -
 ljit svoju slavnu povijest, ku su počeli
 skoro pred stovetimi ljeti kod branjenja
 Klisa od Turka.

Budući da vojni peljači nete, da senjsko
 ljudstvo prevec trpi, predlozu obiteljom,
 ke u Nehajgradu ostanu, da se odselu na
 sigurniji Sjever prik Vratnika. Stari
 ljudi, ki kanu vidit u svojoj starosti
 teških dankov, se neka odselu, kao i di -
 ca sa svojimi majkami i oci. Samo muži
 neka ostanu, ki ničaju dice. Mladina ho -
 će ali na svaki način ostat i sultanu po -
 kazat, ca vrijeti senjska ruka i uskočka
 krv. Senjski vojskovođe su pripravní, da
 krvavimi slovami napišu svoja imena na u
 nemilom vihoru nenavídnosti i nepravično -
 sti propadajuću uskočku zastavu.

Po svojem zarobljeništvu na grckom otoku
 Moreja i svojem oslobodjenju zaljublje -
 nom ropkinjom, pohodi File kratko svoje
 starlje i bracu u Šibeniku, a onda se
 vrati opet u Senj, kade je za svakoga
 mladoga Hrvata najbolja prilika, da poka -
 že svitu svoje junastvo. Ali vindar se
 prikljući File Bendeković iseljenikom,
 kim je inako potriban dobar peljač. Toli -
 ko je med njimi starih ljudi, ki su zgu -
 bili sine u turski bitka, a sada stoju
 sami pred nesigurnom budućnošću! Takaj j
 med njimi mnogo žen i dice, cije muže i

oce su ubili divlji Turki ili je zakopali od bure gonjeni slapi plavoga Jadrana. A kako veliko je uboštvo! Malo ih je, ki se ne moru vozit: to su samo beztezniki, najstariji ljudi i mala dica.

Kad dojdou na Vratnik, odakle je najlipše vidit doli na Nehaj, Senj i morje, se splaknu i oni, kim se slaka ne otkine suza od oka. Oni mislu da moraju iz neba u pakao, premda su ubogi i vec od glada nego od slatkoga kruha u zadnjem casu živili. Kad idu dalje po kamenom putu, kroz guste i stare loze i visoke brige s ostrimi, golimi skalami, onda opet u dniku, je batri samo bratska medjusobna ljubav, ku nosu iz Nehaja sobom kao neugasivo sunce.

Mladi File sada stopr vidi, kako je dobro da ide s iseljeniki. On ima mnogo prilike da pomore i batri. Sam otac Ciprijan, ki vidi u tom svoje poslanstvo, da pomore najubogijim i s kimi se najveća nepravica cini, je Filu nagovorio, neka ide s njim. Dominikanac mu je nemeđ dao pismo i naručbu za Ankicu Zlatarić, necakinju kneza Posedarica, koga j general Rabata umorio na tako ponizeci način, premda je bio dobar prijatelj nadvojvode i hrvatskoga kralja Ferdinanda u Gracu. Dominikanac je sastavio sam pismo za nadvojvodu, u kom ga prosi da neka pomore iseljenikom. Ankica neka ide s ljudi u Grače i neka bude njihova peljacija. Njoj ce nadvojvoda Ferdo sigurno pomoc, jer je necakinja pokojnoga kneza Posedarica, ki je bio dobar prijatelj hrvatskoga kralja.

Prva postaja, kamo hoce iseljenicka kolona dojt barem do vecera je Brinje, kade živi kod Kazotičevih Ankica sa svojom sestrom i družicom. Mirca je jur dvajset ljet stara; ona je zrasla i se lipo razvila, da je najlipša divojka u okolici, za kom junaki gledaju, premda je ciganica. Nje svitlocrni rudasti vlasi kincu jednako razvito lice sa svitlimi očima, bijelimi zubi i malo otvoreni mi usnicami, ke su malokrat mirne. Prsa joj se lako i brzo dižu, kad jaci dalmatinske pjesme, ke najvoli i ke se je naučila od Ankice.

S osamnajstimi ljetj je i Ankica jur lipa. Samo se ona još razvija kao kitičica u ranoj zori, kad još sidi na cvijeću teska rosa i sunce još nij čisto vani, da je vidit kitice u punoči njihovih misanih farbov. I ona je skurija, prema Mirci se čini bionda. Ankica je uvijek vesela. Veselje žitka se sviti u nje očima, a nje ruzicaste usnice su uvijek otvorene, jeli se smiju ili se salu. Njihov otac i njihova staramajka gledaju s veselim srcem na nje, ke im daju zabit težinu njihove starosti.

Njihova ljeta zaista počinju biti teška. Tetac Ivan imadu jur šesdeset na hrptu, a teta Liza cedu jur dostignut broj osamdeset i tri. Oni se još dobro čutu cio dan na širokom stolcu, na koga je posadu jutro mlade divojke, kad su im pomogle kod stajanja; no njeve ruke tako trepeću, da ne moru uguljit krumpla, ne naraneci si prst, i oni ne moru načinjit bez pomoci ni koraka. Uostalom nisu oni nikako tu robni: njihovo domacinstvo je inako u redu, i rublje u dobrom stanju, kot da bi mogli hasnovat svoje ruke i noge.

"Ja imam dvi divicice", velu oni kada god svojim susjedam, ke im dojdou selo: "Jednu za zabavu, a drugu za djelo."

Teta Liza ne kanu ovim rec, da je Ankica ništvidna i da Mirca nij vesela; oni sami rado dadu počivat svojim očima na friškom licu mlade kćere, i oni mislu da je Mirca već za djelo stvorena: i u tom imadu potpuno pravo. Mirca je držala svoja obećanja, otkada se je vrnula posljednji put pod Kazotičev krov, i djelala iz sve moći. Katkada ali dojde nehotec, iz nje ust uzdah, spominajuci se, kadejs cigani bludila; nje živi duh se zbudi, i hoce dalje putovat, viditi nove krajine, iskatj sricne ure sanjarenja... Ona onda proteče k Hericevoj gospi; da joj povjeri svoju tugu, i gospa Heric ju batri, ju jača, joj govori od veselja spunjavanja svakidanje dužnosti, od sriče hasnovitom biti i ljubezljivom.

"Vidiš!" joj ona govori, - "moja lipa putujuća grlica, sriča je onde, kade je človik sa sobom zadovoljan, kad on sve dobro čini, koliko neč more. I da bude sriča savršena, mora človik ljubiti one, kim je to dužan: to je lako, i sriča će dojt od sebe. Ti to sama dobro znaš: ča vec nimaš rado tetu Lizu, teca Ivana i Ankice, da se trudiš za nje, kad si im toliko dužna? Glej na svoju zađacu, moja draga; djelaj nek, koliko moreš, ne misli nikada da im nisi dužna. Ako misliš samo na sebe, ćeš svenek najti kakov izgovor; človik mora zatajat samoga sebe, a ne jaukat. Sada ali štiraj misli, ke te nek rasturobu! Nisu naša Kapela i Velebit lipi sa svojimi gorami, skalami, potoki i vodopadi; i nimaš ti pred sobom široko, čisto, plavo nebo, da je gledaš, kad počivaš od svojega djela? Ča bi rekla, kad bi morala stanovat u jednoj turobnoj ulici varoša, kade smrdi od dima i kade vidiš samo mali izrižak plavoga neba? Ali i onde je dost divicic, kao si ti, ke su zadovoljne s dnevnim ispunjivanjem svoje dužnosti!"

Mirca posluša podložno krotki glas, ki razumi da si najde put u nje mlado srce; i malo po malo, čim se ona već bavi zi sadašnjim položajem, ju manje privlači putujući žitak, i onda se čuti sričnom

u Brinju. Ona je ovde pravoda odrizena od dalekoga svita, siromaška divojka bez obitelji, bez družic svoje starosti, kako je imaju sve druge divovice; divojke u Brinju vidu nemer u njoj još sve nek samo ciganicu ter s njom ne hodu.

Ča se Ankice tiče, je ona još nek dite, ali milo dite, ljubezno, drazesno, svenek pripravno da se smije, letec kao ptica, ali ne u stanju da čuda misli i stalno djela. Otkada je bila betežna, joj staramajka još sve ugadjaju, tako da su joj jur dugočasne njeve slatke riči. Pokidob da nima cemernoga srca, se je ona pravoda trsila da djela, kad je bila Mirca proždjena i staramajka bili betežni; ali ona ne zna zapravo popast za djelo, i teta Liza svenek velu, ona je još premala, da ovo ili ono djelo upravi: dobre susjede su im pak htile pomoć.

Kad se je pak Mirca vratila najzad, preostavi Anka sve Mircinoj skrbi. Ona se lipo oblaci, smije, sece po stanu, zabavlja svojega oca i staru mater, i pomaze u domacinstvu samo, kad ju je volja i kad je kakovoga nesvakidanjega djela. Mirca je ali nikada ne kara: suprotivno, ona ju obožava, kao najstarija u obitelji obožava mnogokrat najmlaju sestru, ku je odgojila, i ona joj ugadjja, koliko nek more. No Ankica si da ugadjat, i ona joj vrati milovanje s milovanjem; one dvi se rado imaju, premda su dost daleko jedna od druge. Gospa Herić nij Anki nikada tako govorila kao Mirci; ona zna, da je Ankica ne bi razumila. Ona nij još tako zrela kao Mirca.

Premda brinjske divojke s Mircom čuda ne hodu, skilju junaki stim već za njom stojeci pred crikvom, kad ona ide s Ankicom kmasi ili od mase. S jednim se osebužno dobro razumi: s Joškom Stipičevićim. On je jur već nego nje tovarus, ar bi si divojku rado zeo za zenu. Ali niti on, i niti ona se ne ufaju pokazat te zelje pred ljudi, da se ljubv od pravoga srca. Ča bi rekla Joškina majka, kad bi čula za nje sina tako neobičnu ljubav? Van bi ga hitila odmah iz stana. "Ciganicu si za zenu zet? je to još svit vidio?" bi rekla. A Mirci još ni u peti nij, a jos manje da na to misli, da ce si ka majka zet za snahu ciganicu. Josko ali vindar dohaja u Kazotičev stan, ter se toliko zabavlja s Mircom, da si jur svaki norac u selu mora mislit, da moraju ti dva mladi med sobom ča imat.

Samo Ankica još nij nijednoga junaka u Brinju nasla, ki bi joj se vidio. Ona ne more zabit File, i nijedan joj nij dost vrli kao File Bendekovic. Kad stoji jedne lipe večeri ta isti zaista pred Kazotičevih vrati, nij ona nikako prese-

nećena: mladić joj je uvijek bio nazoći u duhu, tako živo, kako on sada stoji pred njim. On je samo stariji i zreliji nastao i zglada tako, kad je njegov otac kapetan Bendekovic bio u mladji ljeti, koga Ankica isto visoko poštuje.

"Zdrava bila, Ankica, me još poznáš?" ju File živo pozdravi. On pak sve divojki razloži, da zač je dosao i da zač ce opet najzad projt, i joj izruči pismo od oca Ciprijana za nadvojvodu Ferdinanda. File ju prosi takaj u ime dominikanca, neka pelja ljude u Grace, da im pomore on, koga su si Hrvati za kralja odibrali,

Ankica je oduševljena. "To će bit i za Mircu dobro! Kad ja projdem iz stana, ce se moć ona laglje odat i ce sigurno muža dostat. Bolje je, ako ona ostane kod Kazotičeve staremajke i oca. Ja ne bih znala za nje skrbit kao ona. Uz mene bi ogladili svi skupa. Da obadvi u stanu ostanemo, nij dobro, zato je bolje, da ja idem. .. i drugač bih išla, jer ja cu sve učinjit, ča mi File zapovi i ča on hoće!"

Samo jedno si Ankica od File isprosi: "Najkasnje za deset ljet moraš za manom dojt! Tako dugo cu na te cekat. U tom vrimenu ce se pokazat, jeli te se moć uskoki u Šenju drzat ili ne. Ako pak ti ne dojdeš, cu ja sama dojt za tobom, jer vjeruj mi: ja ne morem bez tebe živit; ur sam vidila čuda junakov i čuda muži, ali uz tebe su samo sinj, ti si sunce mojega zitka, poceto od Šibenika prik Senja, Afrike i Brinja. Dojdi na svaki način za manom! Ja te neću zabit!"

Jedan dan ostane sva prošecija iseljenikov u Brinju da se okripi. Drugi dan se pak moraju lućit. Teta Liza i tetac Ivan skoro vec ne moru popast, kako te moć živit bez vesele Ankice.

"Ćete vi dostat vrijeda koga drugoga u stan. Mirca ima jur svojega izibranoga", je batri lućeca divojka, a Mirca se začrljeni, jer je sestra uganjala nje tajne misli i zelje. Ona zna da nij potribno vec, da jos dalje sakriva svoju naklonjenost prema Joski, i je prik toga još srićnija. Samo ta novo zbuknuvši plamen, plasaćuci oganj ljubavi, joj da laglje prebolit lućenje od svoje drage sestrice i vjerne družice.

Ne samo Kazotičevi su se svi plakali, nego i susjedi i skoro sve selo je došlo zbogom dat Ankici, ku je svaki rado imao poceto od maloga do velikoga zbog vesele i vedre naravi. Kod odlaska nij bilo suhoga oka. File je nek kratko dao svojoj ljubljenoj zbogom, jer je znao da ce ju još vidit, i otputova rano jutro u Senj. Mirca ali je Ankicu još daleko sprohodi-la i onda stopr se vratila u Brinje.

Nadvojvoda Ferdinand III. primi izvanredno ljubezno necakinju svojega pokojnoga prijatelja Martina Posedarica. Da zločin generala Rabate kako tako otkaja, je odmah pripravan, da namjesti Ankicu u svojoj gradackoj palači kao službenu. Hrvatica odbije tu ponudu, jer nadvojvoda ne hoće ništ znat od siromaskih ljudi. On misli da su to sve prosti, cunjava, stari i betežni ljudi.

"Kako morem ovako ča ovde držat! Moji činovnici će mi proteć. A ča bi rekla gospodja? Ne, to ne ide! Od ovako zane-marenoga ljudstva ovde u varošu nigdo ništ ne hoće znat, a još manje bi našli razumivanja u mojoj palači. Da, vjeruj mi, lipa divojka: ja bih je rado zeo, ali moji ljudi! Znas, i gospodar je od svojih ljudi odvisan!"

Ali Ankica se ne kani lućit od svojih Hrvatov, bar kako su oni siromaski i zane-mareni. Odlučna, da dalje putuje u zapadnu Ugarsku, kamo se je jur dost Hrvatov odselilo, ostavi nadvojvodu, komu se zahvali za ponudu, da bi mogla ostat kod njega. Tako putuje Ankica sa svoji-mi uskoki na istocni sjever prema madja-skoj granici. Svejedno je ča hasnilo, da je bila Ankica kod nadvojvode. On im je postavio na raspolaganje kola i konje, s kimi su se bigunci vozili dalje. Nadvojvodski kociši su je odvezli prik Gleisdorf-a i Hartberg-a do štajerskougarske granice, skoro do Borte. Dalje se šta-jerci nisu ufali, jer nisu dobri odnoša-ji med Ferdmand III., ki je dobar katoličan, i Zrinskim, ki su sada gospodari vasvarske gospoćine i zagriženi protes-tanti. Vrijeda se čutu uskoki doma, kad strefu u Borti prve Hrvate s Hrvatskoga Cikljina, ki je otpeljaju ili odvezu u Vasvar k grofu.

Vasvar je bio od 1496. do 1557. ljeta u ruka obitelji Erdödy. Dvanajstoga fe-bruara 1557. se pogođi Petar Erdödy s Mikulom Zrinskim, dace dat Zrinskomu Eberavu, Vasvar i Csatar u komitatu Zala, namjesto Medvedgrada kod Zagreba i Rakovaca u slavonskom komitatu, Krizevci. To je isti Zrinski, ki je bio bio velik or-ganizator preseljenja Hrvatov iz Juga i je 1566. ljeta umro junacke smrti u Szigetvaru. Med 1556. i 61. ljetom je iselio mnogo svojih podanikov iz svojih hrvatskih dobar, ka su bila od Turka u pogibelji, u svoje gospoćine Eberavu i Vasvar. Jur pred njim su Erdödy naseli-li Hrvatov u svoje gospoćine Vasvar i Eberavu iz krajine oko Moslavine na ugarskoj granici i nekoliko ljet kasnje iz krajine oko Rovista, Raće i Koprivnice, jugoistočno od Varazdina.

Odmah od Vasvara na istocnom sjeveru,

daj uru daleko, leži uz sjeverni Baćani-jov hatar na brižicu loza, ku su Erdödy dali iseljenikom, da ju krću i da se ovde nastanu. Tako je islo nemer skoro svim hrvatskim iseljenikom. Simo dođuć, razgladjeni i od truda oslabljeni, morali su prositi velike posjednike, da je pomi-luju i nastanu na kakovom zaostavnom, dost-krat kamenitom, mocvarnom ili šibljem i trnjem zarašćenom kraju, kade su morali po dugom i mućnom djelu učiniti zemlju rodnom i novozgraditi požgana i porušena sela.

Novi naseljeniki postali su već i-li manje ljet oslobodjeni od navadnih dać. Ovo je bilo potribno, da si postavu stanje, preškrbu potribno blago, orudje, sime i pohištvo.

Kad su si Hrvati zgradili svoje stanje u skrcenoj gori, su selo zvali Novi Cikljini, jer je jur postojao jedan Cikljini kao susjedsko selo. Cikljinski Hrvati su došli iz krajine oko Koprivnice - jugoi-stočno od Varazdina - i Velikih Zdencov u Slavoniji med 1554. i 1557. ljetom.

Koncem 16. stoljeca je vladala velika kuga, ka je broj ljudi u Cikljinu smanjila. Kakove posljedice je imala ova dobav-ljiva bolest, nam kaze porcijski popis općine Punice od ljeta 1558., kade stoji bilješka "zbog kuge stoji 26 stanov prazno", to znaći: sve stanovnike je pokosila "Črna smrt".

1592. ljeta je u Hrvatskom Cikljinu opet sedam paorij. A 1605. su došli opet teški časi. Koncem julija su udrile Bockaja u-garske, turske i tatarske čete pod peljanjem vojskopeljaća Grge Nemethya u novo-gradsku gospoćinu. U Pinkovcu i Novoj Gori je zgorilo sve stanje. Hajduki su opustosili i Cikljini. 1606. ljeta su Tata-ri napali i Bernstein, ali ga nisu mogli zet. Ta nova katastrofa je opet smanjila broj stanovnikov, tako da je sada potri-bna nova naseoba.

Zbog toga ča stoji Cikljini opustošen, je primi grof Zrinski - njegov stariotac je bio poznati vitez od Szigetvara - ljube-zno i preda uskoćke došljake odmah svoje-mu sucu Greguru Tonćicu, ki je dobar Hrvat. Grofa stariotac je bio takaj Hrvat, on sam čuda hrvatski ne zna. Tonćić pogo-šti naprije iseljenike i je onda da od-vest gospodskimi koli u Novi Cikljini. Ovde je ljudi primu s pravom hrvatskom go-stoljubivošću.

Dvorski sudac Tonćić zadili došlim usko-ćkom pogoreno i zaostavno stanje. Dok su si sami popravili krove i posijali novo polje, su im dobri Cikljinci pomogli. Najvecu pomoć im je stalno davao hrvatski dvorski sudac Gregur Tonćić. On je posko gospodske djelace, driyodjelce i zidare, da došljakom pomoru nacinjit stanje. Dru-ga gospodske sluge šalje uskokom, ki im

krću gore, da si u jeseni moru posijati, Buduci da ni blaga nimaju, im da Tončić gospodskimi voli sve zorat.

Uskoki su tako dobro djelali i se skr-bili za svoje blago i polje, da su se lipo gospodarstveno razvili i dalje došli. Oni počnu igrati zato u selu sve veću ulogu, tako da se 1614. ljeta Hrvatski Cikljin već ne zove "Ujszek" - Novi Cikljin - nego "Olah-Cziklin", vlaški i li uskočki Cikljin.

Medjutim je i vašvarska gospoščina mijalala svoga gospodara. 1612. ljeta je odlučio Kraljevski sud, da će Zrinski najzad dostati opet Medvedgrad kod Zagreba i Rakovac, koga su bili 1557. Erdödy em dali, i još dvanajst tisuć forintov ter moraju zato Erdödyem vratiti gosposcine Eberava i Vasvar s njihovimi seli.

Pokidob da je novi gospodar u Roten - turmu Tome Erdödy hrvatski ban, moru Hrvati u Cikljinu stim računati da će im pomoć. Izvan toga je on katolican, ča kod prvasnjih gospodarov nij bio slučaj. Zrinski su nemi ognjeni lutori, ki su katoličanskomu Cikljinu i njegovomu duhovniku načinjali dost teškoc. U dobi seljenja Hrvatov stao je bio velik dijel ugarskih velikasev na lutorsku vjeru. Na novu vjeru stalih velikasev prvo djelovalo je bilo: posvojati si crkvena imanja, porusiti klostre, prognati fratre i koludrice, i silom nametnuti katoličanskim pođanikom protestanske pastore.

Erdedijeva velikaška familija je bila oko sedamdeset ljet protestanske vjere. Hrvatski ban Tome Erdedi je potom, kad se je povrnuo u krilo katolicanske Crkve, protestirao na požonskom saboru 1608. ljeta protiv toga, da se otpru vrata novoj vjeri u Hrvatskoj.

Hrvatski narod je uvijek vjerno stao uz katoličansku Crkvu. Odlučno su odbijali Hrvati sva pokusenja grčkoistočnoga raskolništva, hrabreno su se suprotstavljali silnomu sirenju ne samo muslimanske nego i lutorske ter kalvinske vjere. Kad su dospili slapi protestantizma u Hrvatsku i neki plemići i duhovnici pristali uz reformaciju, donese Hrvatski sabor slijedeći zakon: na hrvatskom tlu je samo katoličanska Crkva priznata kot dopuščana. Ki stupi iz katoličanske Crkve, ne smi vršiti nikakove javne službe.

Kad su Ugri na požonskom spravišču 1608. ljeta potribovali, da se mora i u Hrvatskoj dati protestantizmu ravno - pravnost, izjavu hrvatski poslaniki, da u Hrvatskoj nij mjesta za drugu vjeru, samo za katoličansku. Hrvatski ban Tomas Erdödy spukne pri tom spravišču meci rece: "S ovim mecem cemo istrižiti tu kugu, ako nam stupi na vrata; još imamo

tri rijeke: Savu, Dravu i Kupu; jednu ćemo dati piti tim novim gostom - i volim se otkinuti s cijelim kraljevstvom od ugarske korune, nego da bude pod mojim vladanjem ta kuga u zemlji." Tako je govorio od 1612. ljeta početo novi cikljin - ski gospodar i hrvatski ban Tome Erdödy. I zaista, energicnomu suprotstavljaju Hrvatskoga sabora i gorljivomu djelu jezuitov, pavlinov i franjevev se je vrije - da ugodalo zadusiti u kllici tu novu vjeru.

Dokle je u drugi krajina mnogo pomagala sirenju protestantizma ta okolnost, da je nova vjera zapeljivala službu Božu u narodnom jeziku, otpadao je ta uzrok u Hrvatskoj, kade se je na mnogi mjesti inako vršila služba Božja na narodnom jeziku. Bilo je naime po cijeloj Hrvatskoj rastrkano takovih far, u ki su glagoljasi slavili Boga na starom slavenskom jeziku.

Iseljeni uskoki su došli sa svojimi obitelji, ke su i u novoj domovini skupa živile, kad su si stane ponacinjali. Samo Ankica nikoga nima, komu bi se pridružila. Zato ide za službenu k jednoj jedinjoj bogatoj divojki, Liski Štefanic. Liska je plemićka ili nemeška. Starlje je jur zaran zgubila, naime kad je bila dvanajst ljet stara. Onda je vladala strasna kuga, ka je skoro pol sela spraznila. Liska je zgubila najednoč oca i majku. Oca brat, nje štric Radić, se j pak odselio k svojoj necakinji, da joj pelja gospodarstvo, kad je i on zgubio kroz kugu svu svoju obitelj.

Liska ima lipo gospodarstvo: dva pare konji, ke ne toliko za se, nego drži za grofa. Namjesto da cikljin - ski nemeški, kih je dosta u selu, grofu plaćaju desetinu, moraju pojt s konji skupa sa svojimi slugi u boj. Prvi sluga plemićke je Ferko Macić, komu ali najvolu govoriti Pruco. Drugi sluga je Fabi, a treći Kiloš ili tojk stana. Liska se veseli da je dobila u Anki dobru sestru i djelovnu službenu. Dosada nij imala prave družice, jer mladina magadi nek van iz sela. Svaka divica išce bolji zítak, u paoriji nijedna ne bi hotila djelati. Ka nek more, ide u grofov kaštel, iako mora cijel dan zdele prat ili prah brisat. Kad moru grofu služiti, mislu da su i one već.

"A kako lipo bi imale na selu!" veli Liska Ankici: "Doma je človik slobodan. On si ne mora dat zapovidat od nijednoga gospodara. Mi smo kod nas lipo družina. Čes vidit, kako će ti se kod nas vidit. A stopr kako je veselo u našem stanu! Cio dan se moreš smijati!"

Uopce nij čuda ljudi po danu u selu. Većina ide k grofu djelati, ili na polje ili u kaštel. Grof Erdödy, ki je sam hrvatski ban, ima rado svoje Hrvate, a ose - bujno uskoke. Oni imaju svi bolje djelo

kod grofa nego drugi. Pokidob da znaju dobro s oruzjem baratat, si je grof drzi za cuvare. Oni moraju na uredbu gledat u gosposcini i zlocinitelje kasti - gat. Kad mora grof u boj, su mu uskoki jedino ufanje. Grof je odmah vidio, da uskoki nisu jako naucni na poljodjestvo i zato je zame u svoju sluzbu na dvor.

Spočetka su bili veći paori samo oni Cikljinci, ki su jur dosli bili pred uskoki iz Koprivnice. Kad su pak uskoki vidili, kakova prava seljaki imaju, su i oni počeli gore krcit ter je pretvorili na rodno polje. Ki je imao vec zemlje da si je mogao vec konji drzat, je jur bio plemić i nij morao desetine placat, zato ca je grofu u slučaju boja konje i sluge stavio na raspolaganje. Ali i malim paorom je išlo u Cikljinu bolje nego u drugi nimski ili ugarski seli. Kao uskoki nisu morali tako čuda daće placat. U Cikljinu je zato malo željarov: svaki ima mrvu ča zemlje, iako idu još izvan toga k grofu djelat, da si jos ki du-kat k tomu zaslužu.

Kad se pak svi vratu navečer s djela: jedni sa svojega ili grofovskoga polja, a drugi iz više službe, neki junaki u vojačkoj pratezi, a gizdave cikljinske divojke u elegantnoj nošnji kao grofovske službene, se na placu, po klupi i travi skupa sprayu, povidaju i jacu. Kad paori navečer još krmu, se jur po selu secu fino oblicene "grofovske" divojke, ke su se jur vratile iz službe kod grofa, skupa s junaki u švitloj vojačkoj uniformi u husarski čizma.

Kasnje pak po krmljenju dojdu i paorski junaki i divojke zi slugi i deklami. Kad skupa sidu, mora bit svenek jedan, ki zabavlja društvo. To cini on krozato da povida od drugih šalnih ljudi i je osmihava, ili da on sam tako salno povida, da se moraju drugi prik njega smijati.

Od šaljivih ljudi su dvi vrsti. Prvi su oni, ki mislu, da imaju uvijek pravo, a nimaju, onda se drugi prik nji smiju ili oni sami. Druga vrst su oni, ki kanu bit uvijek bolji od drugih, ali nisu i prik toga se oni ili drugi smiju.

Prvi sluga Liske je Ferko Macić, ki sliši med one, ki kanu bit uvijek bolji i viši od drugih. On nima ali pravoga samospoznanja, i zato se moraju drugi njemu smijati, zato se za "Pruka" pomina sve selo. Med one, ki se znaju smijati o svoji slabosti, slišu tetac Radić, Liskin stric, i njev prijatelj Misko Šepi. Kiloš, tretoga Liskinoga slugu, drzu za tojka, ki je ali od svih najspametniji. On nemer ima pravo samospoznanje, tako da izhasnuje svoju bedavost na svoju hasan. Mnogokrat se cini, da ne bi razumio, ca mu zapovu. Kad mu se dje-

lat neće, veli da on ovoga ili onoga ne zna ili nij znao, kako se udjela ili da je uopce bilo za udjelat. Mnogokrat je zaista zjalav kao škura noć, a onda prevec spametan. Človik se kod njega ne puti. On je dosao do spoznanja, da človik laglje zivi, kad ga ljudi drzu za bedaka i zato se je odlucio da izhasnuje krivo misljenje ljudi od njega. Kiloš držište - com Radićem i Miškom.

Ankica drži takajs trojicom. Ona nima nikakove slabosti kao tetac Radić ili Miško, ki rado piju. Najspodobnija je ona još Kilošu, ki je jako spametan, samo mu nigdo ne vjeruje, jer se strašno nesikano ponaša. Ankica nij polag svojenature smisna, jer je mudra, ali i sikana divojka, ka zna s ljudi zahajat. Ona je samo ostala još dite, akoprem je dost skusila u svojem zitku i dost nevolje vidila. Kao svako dite, ljubi i ona igranje. Ankica je spoznala, da je igra tim zanimljivija, čim vec ljudi na njoj žimlje i čim razlićniji su diozimatelji jedan od drugoga.

Zaista: kod Štefanićevih ne bi bilo tako ugodno, kad Ankice ne bi bilo. Mlada gospodarica nemer još sve žaluje za svojim dragim, koga su joj ubili Bočkajovi hajduki. Ona se izvan toga čuda ne bavi zi slugi. Ankica ljubi ali zabavu i je uvijek med njimi, najradje kad su svi skupa. Onda sidi ona med njimi kao peljacica igre.

Ona je, ka dojde na misao, da moraju s Maćicem ca stvorit. On se nemer drzi za gospodara u stanu, kad je prvi sluga. Pruco, ko ime mu je Kiloš zdio, misli da je samo on odgovoran za uredbu u stanu. Da, kot je Ankica zvidila, si Pruco i ufanje načinja, da Liska samo zato tako dugo žaluje, kad čeka da ju on, Ferko Macić, prosi za ruku. Pruco zaista misli da gospodarica čeka na njegovu ric, on misli da ga ljubi. Pokidob da je Macić od toga tako cvrsto osvidocen, se ponaša kao budući gospodar. Zbog toga su drugi sluge, a i tetac Radić na njega tako srditi.

"Ču mu ja zasolit, dajte nek mira! je Ankica batri: "Ja cu mu takovo pismo zastavit, da će mislit: ono je od Liske, ka mu valuje svoju ljubav. Ču ja to učinjit! Pismo cu mu lipo vrc na njegovu stelju, kad bude na polju, a kad se vrati, ce je najt i prestat. No, ca ce nutri stat, još sama ne znam. Ču si ali ja ca zmislit, Kiloš ce mi pomoć."

Kao rećeno, tako učinjeno. Kad se navečer Macić hoće leći spat, cuti nekakov papir pod pokrivaćem. On projde odmah u kuhinju, kade Ankica zdele pere, da prešte pismo pri svići. Ankica se mora vec puti kraj ubrnut, da se ne ovadi smihom.

Na omotu stoji: "Nepoznatomu ljubljenumu!" Nervozno isce Macić nož, da otvori

pismo i vidi od koga je pišeno. Od Ankice ne more bit, jer ona bi imala dost prilike, da mu valuje svoju ljubav, izvan toga drži ona s njegovimi neprijateljima. Ali Morebit gospodarica, ka je prestrasljiva, ona hoće to otajno činjit, da ti drugi nist ne opazu ...

"Ne ufam ti sve povidat, Premili M., moj ljubljani, Da mi od ljubavi

Srce ne hoće mirovat."

"M., gdo nek to more bit?" si misli Mačić; - "ah, ja jur znam: to sam ja, ja sam jedini na ovom svitu, čije ime se s M-m-m počinje!"

Onda slijedi dalje:

"Ako ovo pismo u tvoje ruke spade, pre-misli: Ti si moj izibrani, ja ne morem na drugoga još ni mislit. Neki se narodi za ča visega, a neki se moraju siliti k časti, drugi opet si čast dobenu. Tvoja sudbina ti dobro misli; izhasknij priliku. Da se ali polako naviknes na to, čemu si pozvan, se ne smiš taku ponizno ponasat, preminji tvoje ponasanje. Budi ostar prema tomu požrnjaku Radicu, kaštigaj sluge; govori grubnije s njimi kao njihov gospodar; pokazi jur sada, čega se moreš nadijat! To ti svitujem, jer te od srca ljubim. Ja hocu ali imat oštroga muža. Ako sam ti draga, se nosi kot si ja željim. Znaš, meni se najbolje vidu zute hlace, kakove nošu ugarski husari, a špenzer mora imat crljenu farbu zi širokim kožnim pasom. Na zelenoj škrljaki ti mora trepetat plava pernica, da budu gledale za tobom sve cikljinke divojke, a ja, nevrudna, ti sama smiš ponudit moju ruku.

Ti znaš da ja ljubim mužiku. Dojdi navečer s cigani pod moj oblok, da budem jednoć mogla slatko zaspat pri nujni glasi gusal. Ja se jur veselim, kako te mi bit Cikljinke nenavidne! Nijednoj divojki u selu ne dojdu pod oblok guslat! Ti ćeš samo meni, nevrudnoj tvoje ljubavi, načinjiti to veselje.

Još jedno: jur od početka, kad sam te vidila, mi je dosada najvrucija želja - tvoja slatka usta. O, kad cu imat tu sricu, da se ih nauživam! Samo te prosim, da si podbriješ i odrizeš svoje muštace. Tako mi nist neće trapiti slatkoću tvojih cvatucih usnic.

Jur se moreš najpr veselit: ako budeš nedilju ovako obličan i podbrijen, kako sam ti popisala, ćeš me sprohoditi u crkvu. Čes vidit: sve selo će za nami gledat i junaki cedu Ti bit nenavidni. Pak neka zabit na muziku: nedilju navečer pod oblokom!

Ako ti ali nisam toliko vridna, da spuniš moju želju, ćeš ostat uvijek samo sluga, i nisi vridan, da si se rodio za ča visega. Kad budem vidila

da me zaista ljubiš, ču ti još već povidat. Sada: slatku noc!

Tvoja nesrična ljubljena L."

Pruko je jur već puti zdahnio od sriće pri stanju pisma, a sada je pretišće od veselja na svoje srce. On je još jednoć preste, jer ne more vjerovat, ali onda to isto stoji: ona ga ljubi. Medjutim ni opazio, da je Ankica iz veže jur prošla, jer se već nij mogla najzad držat da se glasno smije. Mačić ali premisljava, sto da će odmah poduzet:

"Da, sutra cu pojt u Vašvar grofovskomu krojaču, neka mi paćinji husarsku pratež, iako moram sve nasparane pineze van dat; ja cu sve učinjit za nju, za moju ljubav za moju Lisku!"

Drugi dan prvi odmah Ankica slugam, ča se je navečer godalo. Pruko misli zaista, da je pismo Liska napisala. Svi čekaju, ča će sada gospodar Mačić poduzet.

"Ja jur najpr znam, kako će se Pruko osramotiti", se smije Ankica: "To će bit ča, kad se nedilju pokaze. A ravno saru nosnju Liska odurava. Ona veli, da je to za dicu, a od husarske uopće nist ne ka ni znat. Otkada su hajduki ubili nje dragoga, joj se odurava od svakoga vojaka. Nje Joni je bio dobrovoljac kod grofa. Ona čuda puti veli: kad ne bi bio vojak, bi još živio. I toga nima rado, da se ljudi budu na cesti za nju pominali. Kad ali cigani zariblju pod nje oblokom, će sve selo skupa doćec. Ne bi moralo bit jednu plemičku kćer sram, da joj sluga plati guslače?"

Ankica se čuda već ne more razgovarat s družnom, jer dojde jur Pruko ter počne grubno krićat, kako u pismu stoji: "Viništvridnjaki, jur sada jutro ste trudni! Mars! sluge na djelo, a ti stari požrnjak, i ti bi mogao mrvu ča popast. Ču te ja još djelati naućit, čekaj nek. Fabi će pojt danas orat, a Kilos s Ankom ukapat! Jedne konje cu si ja zet. Ja moram odmah k grofu zbog važnoga posla."

No kao danas ga još nikada nisu poslušnuli bez pogovaranja. "Mer cemo dojt i mi na nas racun!" si svaki misli. I cim dojde nedilja bliže, tim grubniji je Pruko, a družina je sve poslušnija, da se nek sam čudi. Nedilju jutro se je Mačić prvi stao i naganja sluge, da brže krmu, ki se jedan drugomu smiju. Jur dvi gre pred masom se prvi sluga najzad povuce u svoju kamricu, da se podbrije i preoblice. On ima jur sve uredjeno: husarska pratež je ovde, samo škrljaku nij krojač zgotovio, jer mu je bilo vrime pred nediljom prekratko. Mačić stupi pazljivo na dvor, ča te nek ljudi rec: najjednoć ima mustace podbrite, on, ki još nikada nij bio kod

vojske, nosi husarsku pratež! Ovo je sve samo Liski za ljubav." Pruko se mora sam počvrstit, da ne zgubi hrabrenosti. Tetac Miško, ki su došli jur po svojega tovaruša teca Radića, prvi vidu Mačića: "Dobro jutro Ferko! No, kako je ...". Kad ali bliže pogledaju, zgubu riči, i ne znaju, jeli te se smijati ili čuditi.

Ankica se ne ufa na dvor, jer bi se morala smijati, nego kujca kroz oblok van, a ti drugi su ravno kod ručevanja. Kad čuju Ankićino smijanje, se odmah skoču, da idu gledat šaroga i podbritoga zaručnjaka. On se odseće do putnih vrat, da mu ne uskoči ljubljena plemićka. Ona mora vidit, da ju on jur čeka.

Sada se i drugi svi brzo preobliču u novo. No nigdo ne projde iz stana, dokle ne dojde u lipu črninu obličena plemićka kći iz prve hiže. Kad čuje na dvoru nestrpljeno koracajući Mačić nje glas, je odmah kod kuhinjski vrat. Liska hoće ravno van na vrata, kad pred njom stoji ... ona ne zna, ča će reć, usta su joj ostala bez riči otvorena, oči su joj izbočeni, ter ostane stat na pragu kao začavljena, zapanjeno gledajući .. svojega slugu. On se ali počne mudrit, kad se ohrabri, i pokusi, da stoji oštro kao vojak.

Svi nek čekaju, ča će mlada gospodarica reć ovoj igri. Konačno dojde i njoj rič, kad ju oduravanje zgrabi od te nošnje s cirkusa: "O, Bože, ovako zgledaju današnji vojski ...! A onda već ne čuje svoje vlasće riči, jer kao u zboru prasne sva družina u smih.

"Naš husar!" počne Ankica, a onda ponovu svi za njom: "Naš husar, ha, ha, ha, naš husar."

No, Pruko vidi odmah, da je zaigrao. Kad ne bi sada gospodarinica stala na vežnom pragu, bi skoćio u kuhinju, pak bi sve poubijao. Nigdo si ne more predstavit, ča se u tom hipcu goda u Mačićevoj duši. Njemu je, kao da bi bio iz neba spao u pakao, iz visokoga briga u strašnu dibinu. No, kad bi nek samo znao, gdo je svemu zgubitku krivac. Nasriću daje krojaču krivicu, ki nij škrljake zgotovio. Pruko je nemer od toga osvidočen, da je samo škrljaka kriva: "Škrljaka je ravno tako husaru triba kao i čizme. Drugač bi se sada bio odšetao uz plemićku u crikvu, a junaki bi od ne-navidnosti skoro puknuli."

Tako misli Pruko i se zatvori u svoju kamricu. Niti ne ide danas k svetoj maši, ku služu gospodin far-nik iz bližnjega hrvatskoga sela, a niti ne dojde k ubjedu. Odmah se

próblíče u svoju navadnu svetačnu prátež, pak ide još pri maši, kad još nikoga nij doma, k ciganom, da se s njimi dogovori zbog večera. Mačić ne drži još sve za zgubljeno. On hoće guslanjem još sve popravít, zato vježba s cigani hrvatske pjesme, ke Liska izvanredno ljubi.

Ankica je to kroz Kiloša izvidila, da hoće dojt potučeni husar navečer s cigani. Kad drži sva družina tanač, da ča te poduzet, pelja opet rič Ankica. Ona je Liski povidala, ter je i ona pripravna da diozamo na igri, ku si je Ankica opet izmislila.

"Znate ča?" počne ona: "Ja ću se postavít uz oblok s kantom vode, a Liska će mirno van gledat, kot dab ju zanimalo guslanje. Vi dva, Fabi pak Kiloš, čete stat uz putna vrata, a tetac Radić to bit pripravni, da dojdu našem gospodaru na pomoć."

"Ja ću si tekovu šonfu sobom zet, da mu nebe bit potrebna šara obrava, toliko plavih i šar-nih ždunjkov će dostat" veli Kiloš.

"Danas će ali dostat! Pak znate ča, ja ću si pojt još po drugih junakov. Ja znam, da su na njega svi srditi" doda Fabi.

"Dobro" veli zadovoljno Ankica: "Ali Pruko ne smi ničesa prije doznat! A niti knoči ne smíte kričat, da vas ne pozna po glasu, drugac će vam duplo naj-zad platit."

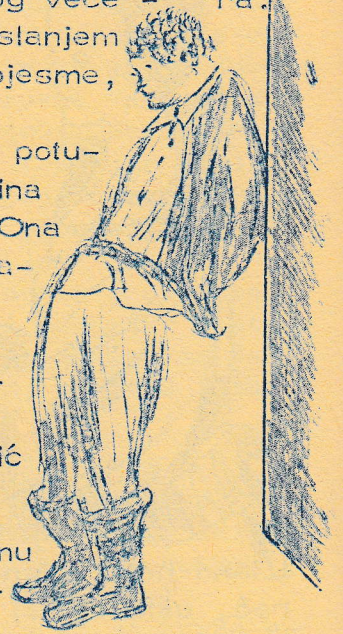
Svi se kanu držati Ankičine naredbe i teško čekaju navečer. Cijelo otpodne nij bilo Pruke doma. To je dobro! Bar em se moru junaki mirno u kuhinji skupa spravít. Kad se navičeraju, im Ankica još jednoč razloži, da ča im je za činit. Kad se tako razgovaraju, čuju najjednoč guslanje.

Liska projde odmah u prvu hižu k obloku i gleda van, a Ankica stoji sakri-ta uz kantu vode. Mačić je morao ciganom dobro platit, jer riblju iz sve moći. Bubo se nastavlja sa svojom šurlom na oblok, a Piki si vrat nadiže s guslami,

a Atapaj vrlo bomba, Mačić ali jači solo: "Večeras ću se-lo pojtí ..."

"Pravo!!!!" boža i kriči Liska s obloka. Jur je nekoliko dice doteklo, ka smu danas na nedilju duglje bižat na ce-sti, kad su čula guslanje, a Kilošu drhteće kolac u ruki, Fabi si još za jednu škulju počvrsti remen. Kad čuje Ankica, da su počeli napjev: Na toj našoj placi... ulovi za kan-tu, punu vode, ter porine Li-sku malo na stran.

Kad pak Pruko zajači: "Na toj našoj placi teče vo... di... ca... .." ne dojde dalje, jer ga po-lje nešto mokroga, nenadijano kao iz oblaka. Bubo se je ravno bio nadijao sa svojom šurlom prema obloku, kad se

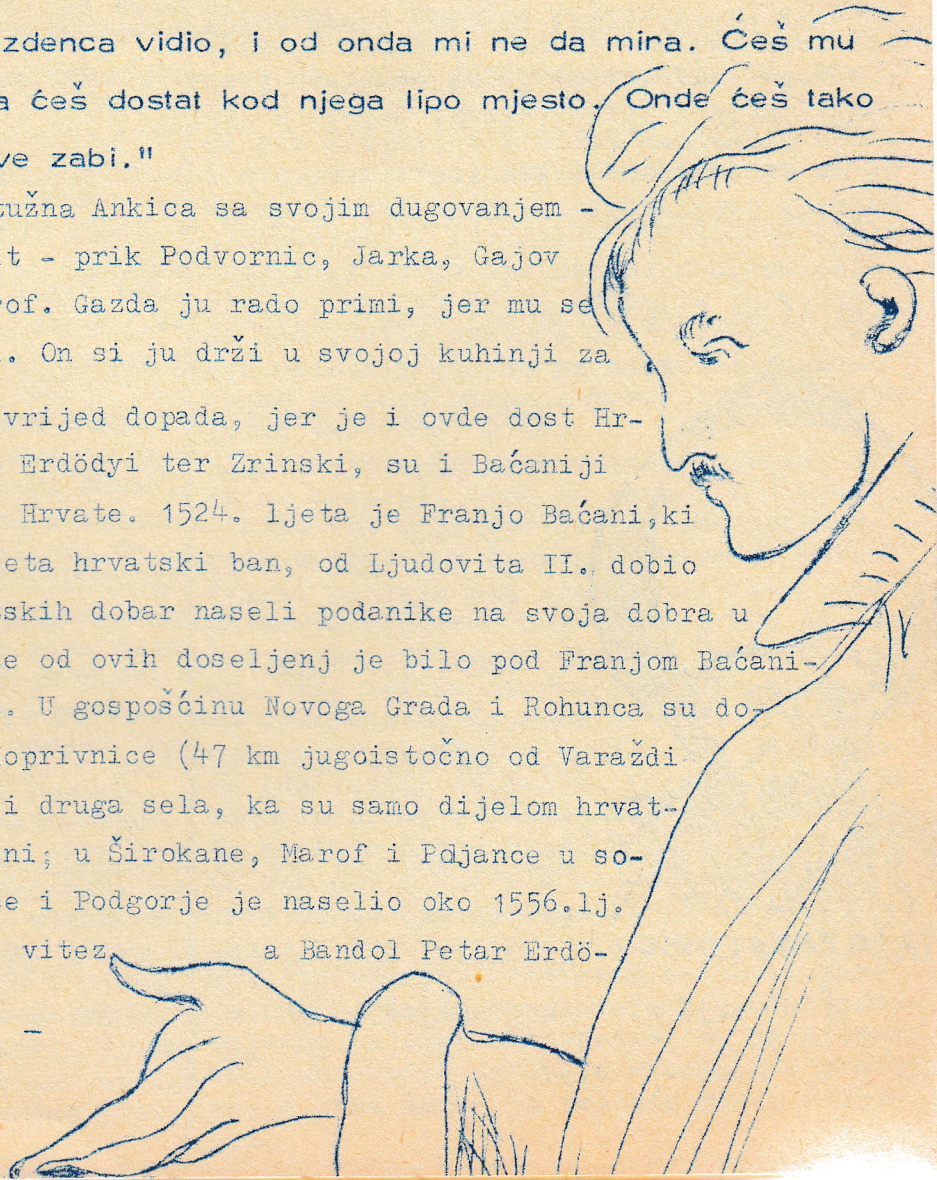
napije iz šurle friške zdenčne vode: ča nij po šurti skroz moglo, je prošlo mi-
mo, ili u vrat. "Prokljeto šurlanje!" se strese Bubo, da mu spade s ruke in-
strumenat. "Ti razbojnik! Sada ćeš ali platit!" Bubo se prvi urupi na Mačića,
ki se sam scidja od vode. Drugi cigani počnu za njim vikati: "Naše gusle, naš
kruh, će nam se razmočit...!!!!" Oni se ali ne ufaju, još manje u noći, da s-
platu svojega jačkara i peljača odmah: to znaju oni bolje, ki doteču taki od su-
sjedjevoga kuta ter iza putnih vrat.

Siromaškoga Mačića tako zmlatu, riču, šuljaju na zemlji, da spade u nesvi-
šće. Onda doteču tetac Radić na vrata van, da načinju uredbu i da pomoru pr-
vomu slugi nemeševoga stana. Njemu ali već nij za pomoć. Sada ga oni, ki su
ga najjače bili, Kiloš i Fabi, nosu kao milosrdni samaritanci u njegovu kamri-
cu. No, ča će sada Ankica započēt?

Na koncu ove šalne igre spozna, da će dojt sada za nju žukak početak. Kad
dočuje Mačić, da je ona svemu kriva i da je ona pismo napisala, će ju ubit .
Liska joj svituje, neka ide odmah sutra u Baćanijov marof, ki leži na sjeveru
prik polja na drugu stran gore.

"Onde je u marofu gazda Franz Stelzer. On me pozna. Veli da me ljubi .
Jednoč me je na putu kod zdenca vidio, i od onda mi ne da mira. Češ mu
reć da te ja šaljem, i onda češ dostat kod njega lipo mjesto. Onde češ tako
dugo ostat, dokle Pruko sve zabi."

Drugi dan projde zaista tužna Ankica sa svojim dugovanjem -
tetac Radić joj pomoru nosit - prik Podvornic, Jarka, Gajov
i kroz lozu u Baćanijov marof. Gazda ju rado primi, jer mu se
hrvatska divojka odmah vidi. On si ju drži u svojoj kuhinji za
službenu. Ankici se i ovde vrijed dopada, jer je i ovde dost Hr-
vatov iz okolišnih sel. Kao Erdödyi ter Zrinski, su i Baćaniji
naselili u svoje gospošćine Hrvate. 1524. ljeta je Franjo Baćani, ki
je bio od 1525. do 1527. ljeta hrvatski ban, od Ljudovita II. dobio
dozvolu, da iz svojih hrvatskih dobar naseli podanike na svoja dobra u
zapadnoj Madjarskoj. Najveće od ovih doseljenj je bilo pod Franjom Baćani-
jom od 1538. do 1545. ljeta. U gospošćinu Novoga Grada i Rohunca su do-
šli Hrvati iz krajine oko Koprivnice (47 km jugoistočno od Varaždi-
na): U Novu Goru, Pinkovac i druga sela, ka su samo dijelom hrvat-
ska u novogradskoj gospošćini; u Širokane, Marof i Pdjance u so-
lunačkoj gospošćini. Rupišće i Podgorje je naselio oko 1556. lj.
Nikola Zrinski, sigetvarski vitez, a Bandol Petar Erdö-
dy 1538 .

Broj Hrvatov u ti seli se je ali jako smanjio kroz boje i katastrofe u naravi kao i u Cikljinu. Beljač hajdukov Gregur Nemethy je opustošio 1605. ljeta skoro sva sela u Bačanijskoj gosposćini, jer je Franjo Bačani držao u turski boji s Rudolfom II.

Međ svimi hrvatskim velikani Ankiću najveć je interesirao onda jur u cijeloj Europi poznati junak od Sigeta, Nikola Zrinski. Mladi Zapolja iz Erdeljske počne osvajat neke grade u sjevernoj Ugarskoj i pozove Turke u pomoć protiv austrijskoga kralja Maksimilijana. Veliki vezir Mehmed Sokolović bio vrlo bojoljubiv ter je najveć nagovra-

rao sultana na boj. Iako se Sulejman odluči na šesti svoj boj na Ugarsku s namjerom da osvoji Beč. Prođe na čelu vojske od 150.000

ljudi, s množinom topov, skrene zatim s 90.000 vojske i 300 štukov na Siget u južnozapadnoj Ugarskoj. Siget je branio kapetan Nikola Zrinski, ki je bio za Petrom Keglovićem ban u Hrvatskoj od 1542. do 1556. ljeta. On je čudakrat načinio napade na turske zemlje i je bio poznat u cijeloj Turskoj kao krvni neprijatelj nje. Zato ga je hotio sultan ovom prilikom kaštigati. Zrinski je to i očekivao i zato je svoj grad dobro opskrbio za dobe. Ali imao je samo 2.500 ljudi. On je mislio s tom šakom ljudi zastavljati sultana tako dugo, dok se skupa spravi velika kršćanska vojska, ka će ga osloboditi.

Sultan okroji Siget iz svih stran odmah početkom augusta i počne ga biti iz teških topov tako jako, da se je Zrinski za nekoliko dan morao povući u središnji dijel grada, a za deset dan opet u stari grad. Ovde se je junački branio, ter su svi turski napadi bili zaman.

Veliki vezir Sokolović pokusio je sada, da se zi Zrinskim pogodja. On mu u ime sultanovo nudi cijelu Hrvatsku za Siget. Zrinski ni da čuje o kakovoj izdaji kršćanstva. On je privoljio i toj Turki na kuse poriču vlašćega njegovoga ulovljenoga sina.

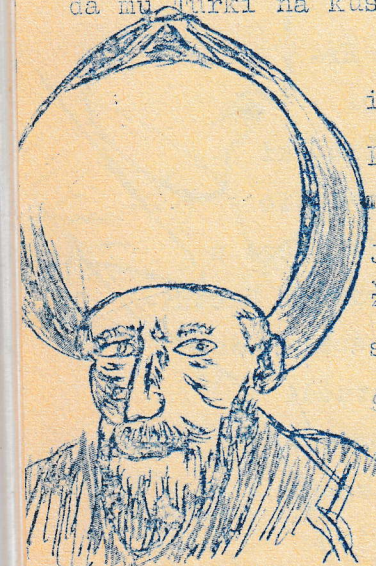
Zbog velikih gubitkov odluču Turki potkopati sigetske zidine i tako provalit u samu tvrđjavu. To i učinu. Sad Zrinskomu nij preostalo drugo, nego ili da se preda ili junački da pogine. Imao je još samo 500 ljudi. Odlučio se na zadnji boj, još uvijek čekajući Maksimilijanovu pomoć. Obliče si svilnu jupu, va žep takne sto dukat, "da ne veli on, ki ga bude mrtvoga preiskao, da nij ništa našao; obisi si zlat lanac oko vrata, a na glavu si vrže kapu, nakićenu s dijamanti, i 7. septembara provali iz grada na čelu preostale posade. Junački se je bio, dokle ga zrno ne pogodi u junačko čelo. S njim su poginuli i drugi junaki. Samo sedmim su Turki šenkali žitak, a med njimi i njegovoga tajnika Črnku, ki je sigetski boj opisao na čakavskom narječju. Glavu Nikolinu natakne Sokolović na kolac pred

TOME ERDEDI

NIKOLA ZRINSKI

PAŠA SOKOLOVIĆ

šatorom sultanovim, a onda ju pošalje bratu Mustafi, pasi budimskom, dalje pak ta u kršćanski tabor kod Djure, kade je Maksimilijan bio s vojskom.

Radosnu vist o padu Sigeta nij dočekao Sulejman Veliki, nego je umro tri danje prlje u svojem satoru. Vezir Sokolović znao je šikano sakriti njegovu smrt, ar bi sigurno se bila turska vojska razasla, a to bi omogućilo kršćanski dobitak.

Junaštvo Nikole Zrinskoga je začudilo cijelu Evropu. Pod zidinam Sigeta ostalo je mrtvih 25.000 Turkov (18.000 konjanikov i 7.000 janičarov), Samo Hrvat poturčeni, Mehmed Sokolović, je spasio pod Sigetom slavu i moć turskoga carstva zatajivši sultanovu smrt.

Dok se je Zrinski junački borio u Sigetu, se je kralj Maksimilijan nalazio kod Djure s prik 100.000 vojske. Njegovi savjetnici su se bojali boja ter ga nagovarali, da Zrinskomu ne priteče na pomoć. Ovakovo držanje bečanskoga Bojnjoga savjeta prava je sramota i strasljivost, kad pomislimo kako junački je umr slavljeni Hrvat Zrinski. Da Maksimilijan ne bi bio poslušao na svoje savjetnike, nego da bi bio došao Zrinskomu na pomoć mogao bi tursku izmučenu vojsku skrciti. Onda bi se bilo doznalo sigurno za sultanovu smrt, a to bi bilo peljalo do velikoga nemira i biga turske vojske. Kršćanom bi to dalo počvrscenje i ufanje, da Turak nij nepobjedljiv.

Iz sigetskoga dogodjaja vidi Ankica, kako Nijci cijenu i ne cijenu Hrvate, no svejedno je za nju zanimljivo, da smi živiti na dobru Franje Bačanija, bivšega hrvatskoga bana, komu je kanio dat Ivan Karlović svoju sestru Jelicu za ženu. Stari hrvatski ban je bio do svoje smrti 28. novembra 1566. ljeta vjerni katolijan, katolijan je bio i bratovljev sin Kristof. Ovoga si je bio zeo za svojega, jer nij imao dice. Njegova žena, Elizabeta Svetković, je jur bila lutorka. Mat i žena su sada skrbili, da dođu u stan lutorski vračitelji i učitelji. Po smrti svoga muža Kristofa, je nagovorila mati Elizabeta Svetković sina Baltazara, da si drži evangelickoga pastora i prikstane na evangelicku vjeru. Ljeta 1570. je bio jur Baltazar ognjen vjerenik Lutora.

Baltazar Bačani i Dorica Zrinski su imali dvi kcere i sina Franju, ki se je rodio 26. julija 1576. Spodobno svojemu ocu je i on - sadašnji gospodar solunačke gosposćine - vojskopoljač, je bio jur u mnogi turski bitka. U društvu s Francom Nadaždijom i Jurom Zrinskim je potukao kod Stolnoga Bijeloga Grada 1. novembra 1595. ljeta Turke, od kih je ih spalo cetrnajst tisuć na bonom polju. Ljeta 1605. nij prosao prik

sedmogradskomu knezu Bocskayu, kot su to mnogi činili. Njegovu vjernost je nadarib kralj Rudolf gosposćinom Kormenda. I Bačanija Franje II. žena je lutorka, Eva Poppel. Pod vladanjem Franca Bačanija je dosao kalvinski duh reformacije na njegova imanja do najveće moći. Hrvatski katolici i njihovi duhovnici moraju dost trpiti zato, ča su im gospodari tako zagnježeni lutori i kalvinisti.

Da su potomci staroga hrvatskoga bana lutori, se Ankici jako ne vidi, zato je i uzdržljiva u ponasanju i drzanju prema Stelzeru, ki je takaj lutor kao i njegovi gospodari. Gazda ju ali ljubi. Sada mu je čisto pravo, da ga je odbila gizdava Štefanička. Ankica mu se čuda bolje vidi. Ne samo ča je on lutor, ga ona neće. Kako bi mogla Fili Bendeković na stat nevjerna, na koga ona jur tako dugo teško čeka. A on mora vrijeda dojt, jer Ankica jur skoro vec ne more zdurat uz nametljivoga Stelzera, ki svom silom hoće, da ga ona ljubi.

Med Venecijom i uskoki je splasnio 1615 ljeta tako ljut boj kao još nikada. On se dokonja stopr 1617. mirovnom pogodnom u Madridu. Onda se je kroz posredovanje Francuske i Španije razvezalo zameljano pitanje uskokov. Nadvojvoda Ferdinand III, se je zadužio polag te mirovne pogodbe, da ce senjske uskoke iselit, njihove brode dat pozgat, a u Senju namjestit nimsku vojsku. Veci dijel tih uskokov se je morao iselit na hrvatskokrajnsku granicu u Žumberak, u brigovitu i kamenitu krajinu. Drugi manji dio uskokov su iselili u Otočac. Kad su došli uskoki u Žumberak, su našli ovde potomce onih hrvatskih buncov, čiji oci su se nastanili u Žumberku po padu Bosne i Hercegovine u ruke Turka oko 1530. ljeta.

I File je u Senju sve svoje zgubio, ke su mu pozgali. Brzo se odveze u Šibenik, a onda ide s jednom grupom iseljenikov prik Vratnika u Žumberak, kamo je carski vojaki peljaju kao ulovljene. File ide od svoje volje - zbog Ankice, koj je obećao da ce čim prije dojt. U Žumberku vidi, kako veliko siromastvo ovde vlada. Ošni ovdešnji se ne moru od slabe, kamenite zemlje hraniti, a onda dođu još i novi iseljeniki iz Senja. File obeca svojim domrocem, da ce se on skrbiti za njega, da dostanu bolje mjesto, zato otputuje za par dan u Grace k nadvojvodu.

Kad se on kod njega, za Ankicu upita, ita čuje ime Posedaric, je nadvojvoda odmah ljubezniji. Ferdinand mu povi, kamo je Ankica dalje otputovala s uskoki; nadvojvoda je opet tako dobar, da ga njegov kocijaš odveze do štajerskougarske granice, i prik Borte je vrijeda pištu Črlje-

nom Turmu. Vašvarski grof, Tome Erdödy, hrvatski ban, mu obeća pomoci. U Cikljin more još daj dest obitelji dojt. No, na zalost već ne!

"Te druge bi morali otpeljati u Baćanijove gospoštine. Baćaniju je inako peljač hajdukov, Gregur Nemethy, 1605. ljeta opustošio skoro sva sela, ka stoju dijelom i danas još skoro prazna. Ti mores pojt k njemu i ga prosit, jeli hoće sela opet zapunit; ja sam mu pre dobar katolican, zato ne morem od njega ništ imat, jer Baćaniji su od 1570. ljeta ognjeni lutori."

File Bendeković projde sada u Hrvatski Cikljin, da išće svoju Ankicu, i dojde u Liskin stan. Kad se on prvi put pozdravi s plemićkom, ka je jur tako na njega čekala, i čuti, da i u njemu počne plasat neki plamen. Ali kako je to moguće? Ankica je jur Liski čuda povidala za Filu i za njegovoga oca kapetana Bendekovića. Ona joj je i povidala, da je mladi junak bio jur u ropstvu turskoga pase ter pobignuo s otoka Moreja.

Najprvo ne more divojka vjerovat, da stoji pred njom mladi kapetan, na koga je ona jur čuda mislila u svoji sanja, zato joj skoro srce stane, da oblijedi. Kad ali zaista vidi, da joj se ne sanja nego da stoji pred njom pravi hrvatski vitez, joj počne od veselja i oduševljenja srce tako biti, da joj najednoć u dri krv u lice. File odmah opazi, da ga Liska ne drži za običnoga vojaka. On joj mora već bit, nego si sam misli i očekuje. Plemićka ga more poslat u Baćanijov majer, kade je Ankica službena, koj je sada nenavidna, da ima ovakovoga mladoženju, a Liska najednoć već ne zaluje sa svojim pokojnim dragim. Nju pali i mori uzgan plamen ljubavi, da počne trpiti još i prijateljstvo med dvimi divičićami.

File najđe Ankicu na marofu kod Stelzera, ki došljaka gleda sa sumljivimi očima. Kad vidi da se ne ponaša mladi kapetan kao zaljubljeni, mu kamen spade od srca, on nastane mirniji ter se odmah zanima za njega. Pokidob da File skoro ništ ne zna nimski, samo talijanski, razloži Anka Stelzeru Filinu zelju. On išće mjesta za svoje domoroce, ki bi se hotili nastanit u zapadnoj Madjarskoj. Stelzer im obeća da će se kod grofa založit u Solunku za došljaka interese. Da, gazda je pripravan, da sve učinji za junaka, samo da mu ne zame divojke, u ku se je zaljubio i va ku je još svenek nesrično zaljubljen. Kao svakomu ljubavniku, ide i njemu. On je pazljiv, ljubomorani i strašljiv, da bi mu gdo mogao zet ljubljenu.

Ona se nek čudi, kako hladno ju je pozdravio File, na koga je ljeta dugo ce-

kala. Ča je već ne ljubi, onda za koga je živila? Zbog njega se nij zgledala na druge junake, zbog njega odbija i ljubav Stelzere, marofskoga upraviitelja. Kad bi dragi File znao, koliko aldova j ona donesla zavolj njega, bi se svitila u njegovi očima zahvalnost! Kako hladan je on! I nezahvalan? Na svaki način, ovakovoga pozdravljanja si nij očekivala! Turobna divojka ga more pitat, da ča je uzrok njegovoga neobično smisnoga držanja.

File joj da za odgovor: "Znaš, meni ide u prvom redu za moj mali, teško pohodjeni narod, za uskoke, a stopr onda za me. A ča cu se toliko skrbit za tebe, kad vidim da ti ide dobro? Ča je tebi oš triba? Ali mnogi od onih, ke su sprognali iz domovine, nimaju još ni krova nad sobom."

Ankica cijeni takovo držanje i se sramuje pred junakom. "On je zaista junak, hrvatski vitez", si misli. Odmah se obadva pitaju, da ča bi mogli poduzet. Grof Erdödy ih već ne more čuda zet, samo Baćani bi to mogao, ki je ali fanatican lutor.

"Ja znam ča!" krikne Ankica oduševljeno - "kroz Stelzera. On nam mora i nam more pomoć; on će svojega gospodara nagovoriti, da zame bigunce; inako su mu se sela spraznila kroz boje, kugu i druge katastrofe. Da, ali...!" Ankica zamukne i gleda mimo ljubljenoga.

"No, ča je...?"

"Stelzer će potribovat...moju ruku!" suslje Ankica bojazljivo s blijedim licem. Ona se čudi, da ostane junak miran i ništa ne premine svoje lice, suprotno: on se veseli da je Ankica prava spasateljica svojega maloga siromaskoga naroda.

"Ja sam pripravan, da sve učinim za moj mali narod, .. i ..da tebe aldujem!" potvrđi File ricami i ponašanjem.

"Da mene alduješ? To nij moguće, File! To nij moguće!" veli Anka prestrašeno.

"Da, to je moguće! Ja ću ti Stelzera odstupiti, ako ima naš mali narod od toga kakove hasni. No za te sigurno neće biti to aldov. Kod Stelzera, ki je skoro gospodar marofa, će ti pojt čuda bolje nego kad bi mene zela, siromaskoga Hrvata", veli File.

"Da, imaš pravo!" veli Ankica: "No svejedno bih te volila!"

A onda se zamisli i si pred oči postavi iz domovine prognane siromaske uskoke... konačno mu da svoju zadnju ric:

"Dobro, ja ću dat Stelzeru moju ruku, ali samo za tu cijenu, ako Baćanijovi zamu iseljenike! Ali ča će bit pak s tobom?"

"Ja ću se skrbit! Da budu imali nek naši uskoki krov nad glavom!" veli kapetan bezbrizno.

Vindar si Ankica skrbi načinja za nje-
ga, misleći na Lisku:

"A ča bi bilo s tom divojkom u Hrvat -
skom Cikljinu, ka te je poslala k meni?"

File se nek nasmije: "No neka der tako
govorit! Kako morem ja, siročak, ki sto-
ji ovde bez svega, mislit na tako bogat-
tu nemešku?"

"Da, ali ona ne gleda na
bogatstvo, njoj ide samo za to, da je
junak posten i vrli."

"Ter tako! Ča si joj za me jur znamda
povidala?"

"No, zač ne? Kako bi bila mo-
gla ča čemernoga od tebe govorit!" se o-
pravda Ankiča. Sada File bolje razumi
neobično držanje cikljinke divojke.

Junak vidi, da ima Ankica još sirje sr-
ce, kad ga pita:

"A ča je s Grgom? Nij nijedan junak, i-
menom Gregur Mersic, pitao u Senju za
mene?"

- . -

Kad Gregur med brigi Armenije umori pa-
šu, ki je jahao za njim s vojnici, se pa-
sci kroz Georgiju u Kavkaz, ki je grani-
ca turske države. On mora plaznit sa
svojim konjem na brige, na ki sidu sta-
nici kao pticje gajbice. Kot krajina ta-
ko su i ljudi ovde divlji, izvan zensko-
ga spola, čija najveća moc je milina,
kom umoru neprijatelja.

Kad dojde putnik, trudan i potan od pu-
ta, u selo, projđe odmah beji, seoskomu
pretpostavnomu, čiji stan se razlikuje
velikinom i lipotom izmed svih drugih u
šelu. Na pragu ga pozdravi odmah mlada
žena s ljubeznim licem.

"Zač se tako polako približuješ k pra-
gu, putniče? Stani doli s trudnoga ko-
nja. Neočekivani gost je dar Bozji. Ja
imam kruha i meda. Ti si siromah kot vi-
dim; ja sam bogata. Ja moram ovde beji
sluzit i mu bit žena. Moj otac stanuje
daleko odzdo u Armeniji, i je kršćan. On
sigurno svaki dan za me moli. Bog je
njegovu molitvu uslišio, i mi je tebe
poslao za osloboditelja. Nili tako? O,
moj otac, kako ce se plakat za manom! Bi-
la sam mu jedina kcer. Ti si sigurno bi
kod njega. Svaki mora kroz naše selo, ki
nek hoće med ove strašne brige..."

Mlada žena ne more još zgovoriti do kon-
ča, kad stupi nje muz Abrek nutar, ki je
ćuo, se žena s nekim razgovara:

"Allah te neka spasi, sirotka! Ti si
gosta prelipo pozdravila; ti je sigurno
od oca donesao pozdrav, ili je došao, da
te odmah sobom zame?"

Onda se je Abrek lipo obrnuo k putniku,
da ga pozove nutar k stolu. Ona si lipo
jači pri djelu, oči joj se svitu od ve-
selja i prsa joj trepecu. Gregur joj os-
nij mogao dat odgovor na pitanje, jer j
prezaran došao nje muz. Alma je ali o -

svidočena, da je tudjinac poslan od nje
oca i je nje otkupitelj.

Kad je jur mnogo jačak zjačila, ju Ab-
rek pita: "Čujes, mila moja, nebi nam mo-
gla sada zajacit ča turobnoga?"

"O, to mene teško ne spada. Meni je jur
svejedno, jeli sam vesela ili tuzna. Ja
se ne bojim škuroga groba, jer inako na
zemljinimam ništ dobra. Ja sam morala mo-
jega oca, moje selo ostavit i moj dom. O-
nisu bili na zemlji mi paradizom. Sada j
sve minulo, svako veselje mi je iz srca
prošlo."

"Ne!" odgovori srdito nje muž,
Abrek ljuti; - "ljubav! Kakovo blažen-
stvo je ona na zemlji, za te, ki mislu,
da stoju s jednom negom jur u grobu! Da,
blaženstvo ljubavi vjerne, je za mnoge
batrenje, ki su jur sve zgubili. Ali fan-
tenje te ljubavi prekršenje mi je draže
od svega bogatstva svita!"

Najednoč se žena prestraši muža: "Ti si
blijed!" "Poslušaj! Ja sam imao brata, ko-
ga sam umorio od nenavidnosti, a kako bi
ti mogla očekivat od mene milosti? Danas
ti je ura udrila, tvoju sudbinu si si sa-
ma napravila."

Kao zimski snig na brigi,
je Alma sada blijeda, pred muzem jadovi-
tim se je pokleknula na slaba koljena;
prosnje, plac, suze pred njim ona zljiva

"Oh, ti si strašan s tvojim pogledom!
Ne, ne gledaj tako! Obrni se! Kao igle
me bodu rici tvoje; o, Bože moj! Zac mu-
cis nad manom? Odgovori! Ča nist ne vri-
jedu nekrivice suze pred tobom? O, pomi-
luj me! Govori - kako se plaću u Kavkazu
ljudi? Zaran, pre zaran umrit moram! Ne-
ka vjerovat mojim ricam: nizam zgubila
ja još paradižom! Morala sam ostavit sa-
mo oca i dom. Ostavi mi ali žitak! Osta-
vi mi mladost! Znaš ti, ča je ljubavi ra-
dost? Nisi li bio još nikada u cvatucoj
dobi, kao ja, moj dragi?... O, sigurno ne

Abrek sidi mirno i gleda sve škurije, da
se Greguru u zila skoro krv smrzne. Sada
bi morao branit divojku, jer Abrek nemi-
li posize jur za svoju sablju. Zi posli-
dnjom mocu divojka zdvaja, i se pruza na
koljeni ter mu se zmalja:

"U tvoji očima nij pomilovanja. Ah! Bo-
že... Au! Neka još malo ceka! ...barem u-
ru... samo minutu!!!"

Zakrisi se u zraku sabla. Jedan - dva!
I, otpala je glava.. Gregur je imao iste
boli kao divojka, sada on ne zna, jeli
ga ča spodobnoga čeka.

Abrek zdigne krvavom rukom odsicenu gla-
vu, na nje rudasti vlasi si otare zamaze-
nu sablju. Onda si da odmah konja sedlat
i zapovi slugam:

"Ovoga tudjinca svežite na najhitrijega
konja, pak ga pustite po brigi doli u pu-
stinu, da ga nosi na kraj svita. A ja cu

odnest ovu glavu, za dar i spominak nje staromu ocu!"

Divlji Abrek odskaae s odsičenom glavom u rupcu, a Gregura zgrabu Čerkesi, da ga privezu debelimi uzi na hrbat zadržicu. Konj još nikada nij na hrptu te reta nosio, i biži kao zmañnut s Kavkaz a doli, kao kad se kucku skrabljica na rep obisi. Sve dalje, dalje biži konj, prik grab, potokov, porušenoga drivlja, u pustinu doli. Sunce pece na podne, a zdribac biži još ljutije, kao da bi hotio u hlad, koga ovde široko i daleko nij. Konj biži po noći, nek dalje, da lje. Kad Gregur pokuši da se oslobodi i giblje, konja nek podbadja, da leti još hitrije. "Dugo već neće moc!" si Gregur misli. Ali kad drugi dan sunce zajde, di se živina laglje i leti još brže, no samo dokle je svitlo još od zapadajućega sunca. Kad se pak zaskuri, se počne konj popikovat. Nekoliko puti se potrčne s Gregurom na hrptu. No onda izmucen konj spade tako nesricno u jedan jarak da si vrat polamlje.

Ča će sada uskok na konju? On gleda zvijezde na vedrom nebu. Sada stopr vidi, kako živu i one ter migljaju; on gleda njihove kipe, ki se polako premijnaju. "Jeli ću je drugu noć još vidit? se pita u svojoj nevolji. U noci ce još zdurat: mrtvi konj se neće tako lahko o hladit i to će ga od zime čuvat. Ali po danu ce bit opet strašno vruće. Sa svojom velikom vrućinom ce ga ubit sunce.

I zaista, s Gregurom je tako daleko drugi dan otpodne. U pustini je sve vrućije, a u njegovoj glavi sve skurije. On more samo još kostozere raziznat; oni sada kruzaju sve niže i niže, jer ih niti svojim glasom niti kretanjem kotri gov spudit ne more. Vrijeda te se na nje ga sjest i na konja. I vrijeda ne more Gregur već ništ ...

Dalamtinski uskok se zbudi u stanu donskih kozakov. Lipa divojčica sidi uz steljku i mu čelo riblje, da dojde osvješeni k sebi. Konačno progleda... i ka mu je žitak spasila, se već veseli nego spaseni. Ne samo grija tesko beteznomu toplina i ljubav iz očiju mlade kozakinje, i ruški jezik gluši nužno ugodno u njegovi usesi. Gregur cuti, da je med svojom slavenskom braćom, da je doma, ali vindar ga vlice dalje onim, za ke se cuti odgovoran.

Zač nisam ptica, ne vrana pustine,

Da bih se odmah zdignuo prik mene?

Zač se ne morem s pticama vrnut,

Sa stelje se skočit i k domu se krenut:

Na zapad, na zapad bižao bih ja,

Kade cvatu hrvatskih isljenikov polja,

Kade u Dalmaciji, u zaoštavni gradi,

Se hrdjavu sablje i zmozni stuki.

Prik Poljske i Beča dojde Gregur po dviljeti iz Ukraine u zapadnu Ugarsku. On zna da ovde stanuju njegovi Hrvati, ki su se doselili s juga simo. No jos već ga zanima, ča se je u staroj domovini godalo od onda, kad su ga tunski gusari odvlikli iz svoje lipe Dalmacije. Gregur misli, da će iseljeni Hrvati to najbolje znat. Zaista: u Pandrofu mu velu, da je solunacki grof Bacani stopr ovo ljeto na protulice preselio Hrvatov s juga u svoja opustošena sela.

Opustosenje njegovih gosposćin hajduki Nemethya i politicki dogodjaji su silili Franju Bacanija, ki ali nij bio hrvatski ban, da stupi na stran Bethlen Gabora. Kad se ta najzad povuče iz zapadne Mađarske, su posjeli cesarski vojskopeljadi Cđalto i Mikula Esterhazy 1612. ljeta Kiseg, Rohunac i Körmend. Vrijeda potom su pozgali štajerski paori u solunackoj gosposćini devedeset sel, a u rohunackoj sedam sel. Ove okolnosti su čuda pomogle, da se Ankićine želje spunu. Dok je Bacani Franjo II. živio, nij bilo ništ u Solunku za upravit. On Hrvatov uopce nij hotio, jer nisu kanili ostaviti svoje katolićanske vjere i nastati lutori. I zavolj toga nij hotio, da još već bude takko stalnih katolicanov u svoji gosposćina, premda je bilo dost stanov i paorij praznih. No i ovde najde Ankića izlaz. Fi-

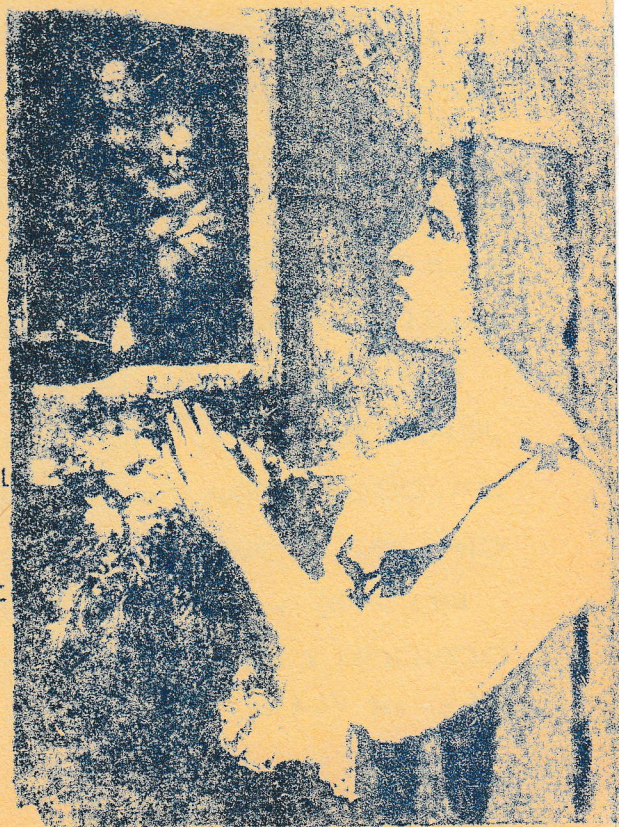
le joj je rekao da su zumberacki uskoki vlahi. Kad Ankica grofu u Solunku to povi, dostane odmah dozvolu. Tako se je mogao File doli odvest prik Maribora u Žumberak, ki leži zapadno od Zagreba, ter dopelja druge iseljenike. Pred ovim je jur bio jednoc odzdo, ali je mogao samo deset obitelji dopeljati u Cikljin. No ov put ih već zame sobom, jer je u Bacanijovoj gosposćini još dost mjesta.

Po smrti Bacanija Franje II. 1625. ljeta je bilo jur laglje, Hrvate doprimit na sjever. Ferenc Bacanija je slijedio njegov sin Adam. Na želju njegove matere je bio učitelj njegov Jure Zvonarics, sin evangelićkoga superintendenta Mihovića Zvonaricsa. Po smrti svoga oca je došao Beč na dvor Ferdinanda II. i pod uplivom Petra Pazmanya i njegovih bogoslovnih knjig se je povrnio ljeta 1630. na vjeru svojih starih ocev. Dvajsetjedno ljeto j bio star, kad je postao katolican. Ankića je i k mladomu grofu prošla. Pokidob, da je i ona vjerna katolicanka, čuda već dostigne. Adam Bacani dostane pak od samoga cara dozvolu za preseljivanje vlahov, jer je carski general konjanikov.

Adam Baćani počne sada u velikom preseljivati; dosada su nek došle male grupe dijelom bez dopušćenja. Novi solunacki grof naseli uopce zadnje Hrvate s juga na sjever u sela: Širokani, Marof, Pod-

GORJE, RUPISCE, BANDOL, POLJANCI, MILISTROF, STARI HODAS I KLJUČAREVAC. KAD DOJDE GREGUR U SOLUNAK, SE UPITA KOD GROFA, JELI NICDO NIJ DOŠAO IZ SENJA. GROF GA POŠALJE U HRVATSKI CIKLJIN, ČIJI USKOKI SU IZ SENJA I SU DOŠLI PRLJE. FILE JE JUR PAR LJET OVDE OŽENJEN, LISKA JE SRIČNA DA IMA TAKO DOBROGA MUŽA. NJE PRVOGA SLUGU JE TEŠKO SPALO, DA NAČINJI MJESTA DOŠLJAKU S JUGA, GOSPODARICA GA JE ALI DOBRO SPLATILA: ONA MU JE DALA STAN NAČINJIT, A FILE MU JE DOPELJAO VRLU HRVATICU ZA ŽENU, TAKO JE OPET SVE DOBRO NASTALO I ONI ŽIVU U MIRU.

GREGUR SI DA SVE POVIDAT OD FILE, ČA SE JE U ZADNJI LJETI OGDALO U SENJU: KOLIKO GRUBNOSTI PROGANJANJA I NEPRAVIČNOSTI SU MORALI USKOKI PRETRPIT OD SVOJIH NEPRIJATELJEV, ON MU POVIDA I ZA ANKICU TER DA JE SRIČNA SA STELZEROM I DA JE ČUDA ZA HRVATE UČINJILA JUR KOD GROFA PRIK SVOJEGA MUŽA, KI JE UPRAVITELJ U BAČANIJOVOM MAJERU. GREGUR VEĆ NIMA VOLJE DA SE VRATI NA JUG, KADE NEPRAVIČNO GNJAVU MLEČANI, A DIJELOM I AUSTRIJANCI, NJEGOV NAROD, KOGA NIČI S ISTOKA I TURAK, ON SE ODLUČI, DA HOĆE ČINJIT POKORU PUSTINJAČKIM ŽITKOM ZA GRIHE NEPRIJATELJEV HRVATOV I DA BOG BLAGOSLOVI NJEGOVE DOMOROCE, JE OJAČA I OČUVA OD PROPASTI, BRADATI PUTNIK S DALEKOGA ISTOKA IDE U MAROF, KADE ŽIVI JEDAN PAVLINAC KAO PUSTINJAK, NJEMU SE GREGUR PRIDRUŽI, OD MAROFA PAK NIJ DALEKO U DRUGI BAČANIJOV MAROF, KADE ŽIVI ANKICA I ONA SE JE ALDOVALA NA HASAN SVOJEGA NARODA, KAD SE JE ODALA ZA STELZERA, KOGA NIJ LJUBILA TAKO VRUĆE KAO FILU I GREGUR SE HOĆE ALDOVAT, POKORIT I MOLIT BOGU ZA SVOJ MALJUCKI NAROD.

PISAC POSVEĆUJE OVO DJELO POKOJNOMU IVANU DOBROVIĆU, KI JE PROŠLOST GRADIŠĆANSKIH HRVATOV RASVITIO SVOJIMI POVJESNIMI KNJIGAMI I KOGA JE PISAC SMIO JOŠ POISKAT RAVNO PRED LJETOM PAR DAN PRED NJEGOVOM NAGLOM SMRĆU, 2. JANUARA 1967. LJETA, I SE ZADNJI PUT GRIJAT U NJEGOVOM ŽARKOM OGNJU ODUŠEVLJENJA ZA MALI GRADIŠĆANSKO HRVATSKI NAROD.

PRI NATICANJU 1967 HRVATSKOGA ŠTAMPARNOGA DRUŠTVA U GRADIŠĆU OVO DJELO NIJ DOSTALO NIJEDNE NAGRADE (VIDI HRV. NOVINE OD 4. maja 1968.), SAMO BIH ME BILO ZANIMALO ZAČ?

MISLIM, DA MI JE DAO NAŠ PROFESOR I VELIKI UČITELJ GRADIŠĆANSKIH HRVATOV, KOGA RIĆ TOLIKO VALJA KOTNO SVETOGA OCA U KATOLIČANSKOJ CRIKVI, NAJBOLJI ODGOVOR, KAD JE ANGAŽIRAO NIMCA DR. H. PRICKLER-A U KALENDARU "GRADIŠĆE" 1969, str. 61: "NIKAKO SE NE SMU GRADIŠĆANSKI HRVATSKI VLAHI GLEDATI KAO DIO ŽUMBERACKIH USKOKOV, CA JE JOŠ MISLIO IVAN DOBROVIĆ (KOMU JOŠ NISU BILI POZNATI NOVI IZVORI, OP. PREVADJAČA)."

ZAČ ALI TO NIJ ISTINA, PRICKLER NIKAKO NE DOKAŽUJE, NO I, DOBROVIĆ PIŠU U "VOLK AN DER GRENZE" str. 58: "ALS WIR IN MEINER JUGEND IM REIGEN KOLO SPIELTEN, SANGEN WIR DAS LIEDCHEN "BOŽE, BOŽE, ŽUMBER, ŽUMBERSKE DRUŽINE!"

RADO BIH ZNAO KAKOVI "IZVORI" PO RIČA PREVADJAČA F. S. A NISU IVANU DOBROVIĆU BILI POZNATI KIMI BI DR. H. PRICKLER DOKAZAO, DA "SE NE SMU GRADIŠĆANSKI HRV. VLAHI GLEDATI KAO DIO ŽUMBERACKIH USKOKOV".

IME VLAŠIO DOHAJA OD "VLAHI", IAKO SU NEKE HRVATE "ŠTARJERI" JUR 1578. ljeta ZVALI "VALHI I SKOTI", NAM PRICKLER NE DA ODGOVORA, ZAČ SE OD 1614. ljeta POČETO "UJSZÉK" (NOVI CIKLJIN) ZOVE "OLAH CZIKLIN" (VLAŠKI CIKLJIN).

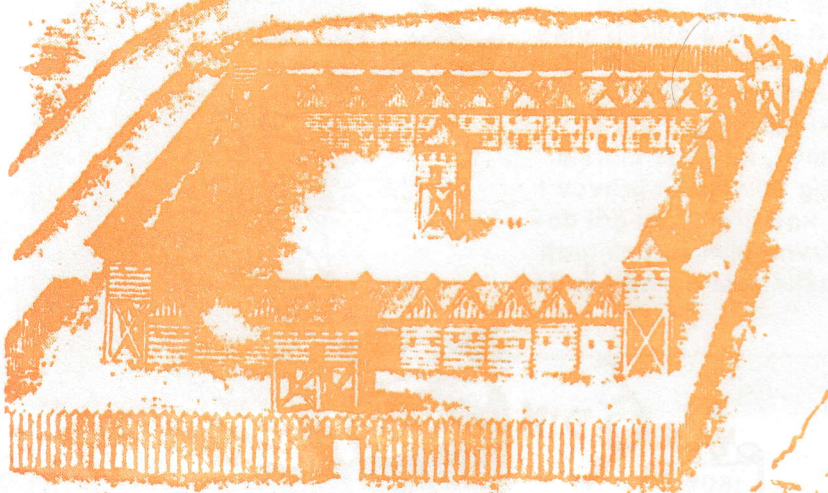
PO PRE HAMMU STANUJU PRAVI VLAHI MED DANASNJOM MACEDONIJOM I SRBIJOM, A NE U GRADIŠĆU, TO JE I MOJE MISLJENJE. (Vidi od VLAHOV na br. 8 "SVIDOKI")

(KONAC ROMANA Anton Šafaric)

žumberski uskoki (zapadno od Karlovca) nišu došli iz Senja, nego su pobegli pred Turkom iz Srbije

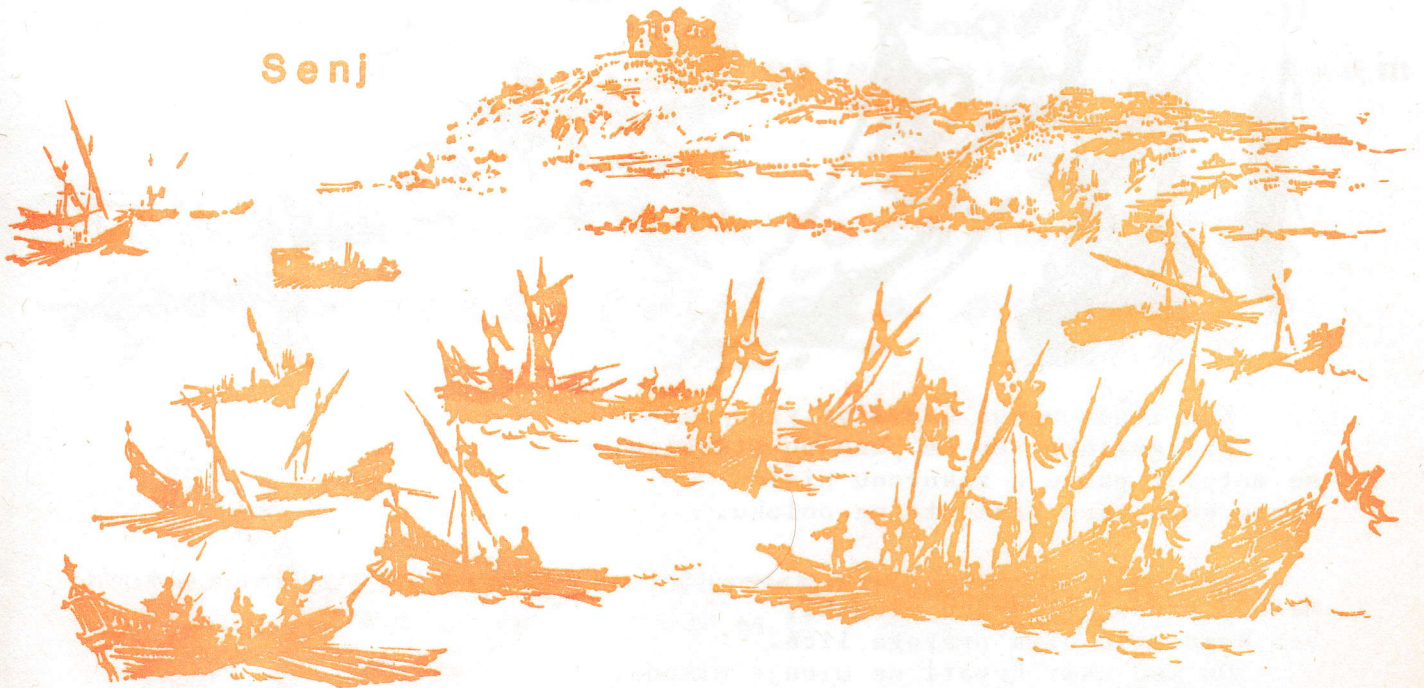

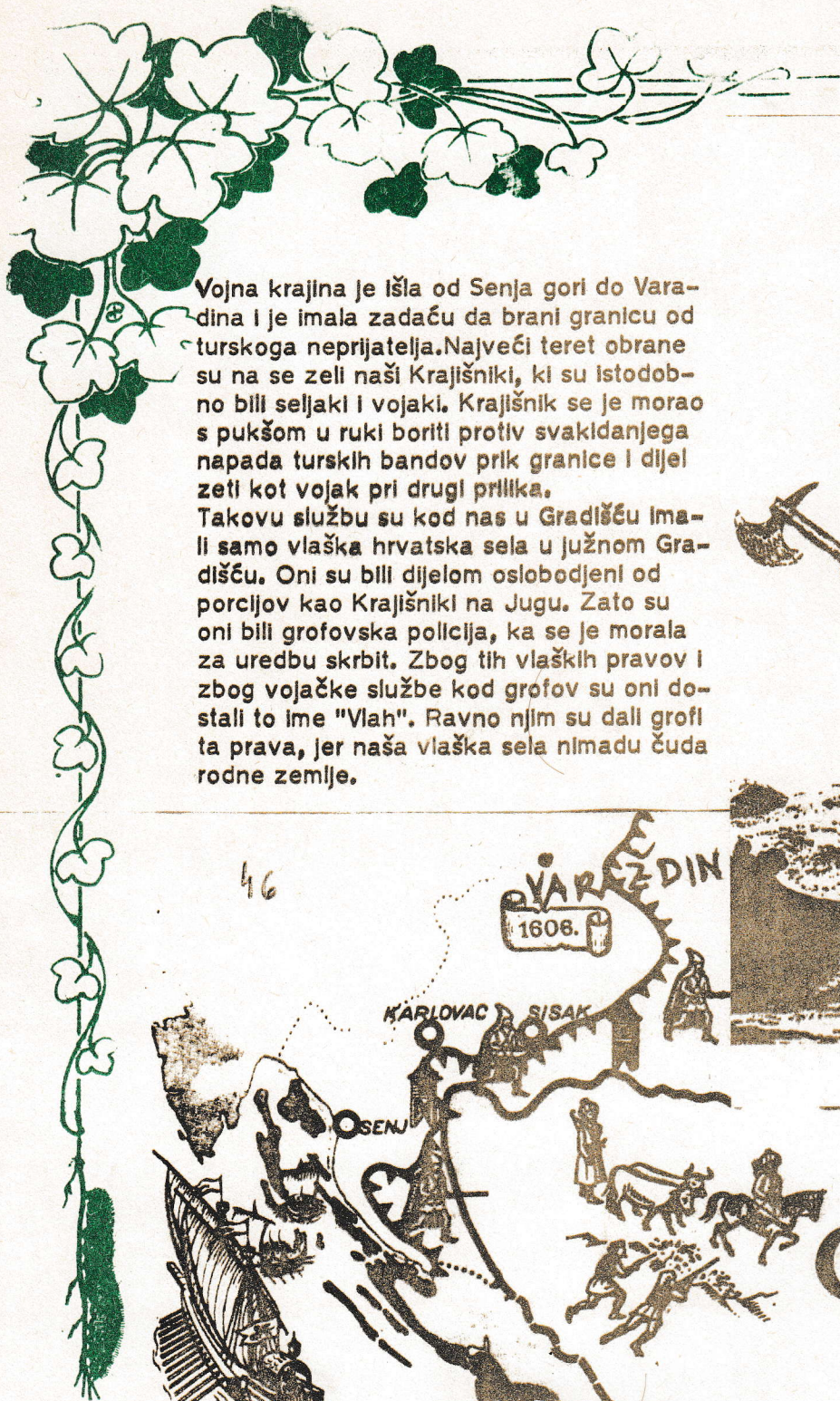
Ein Pfälzlicher Dorf

Drevo utvrđenje-palanka u Vojnoj krajini (prema J. W. Valvasoru) Uskočkinja, R. Ackermains, London 1821.

Senj

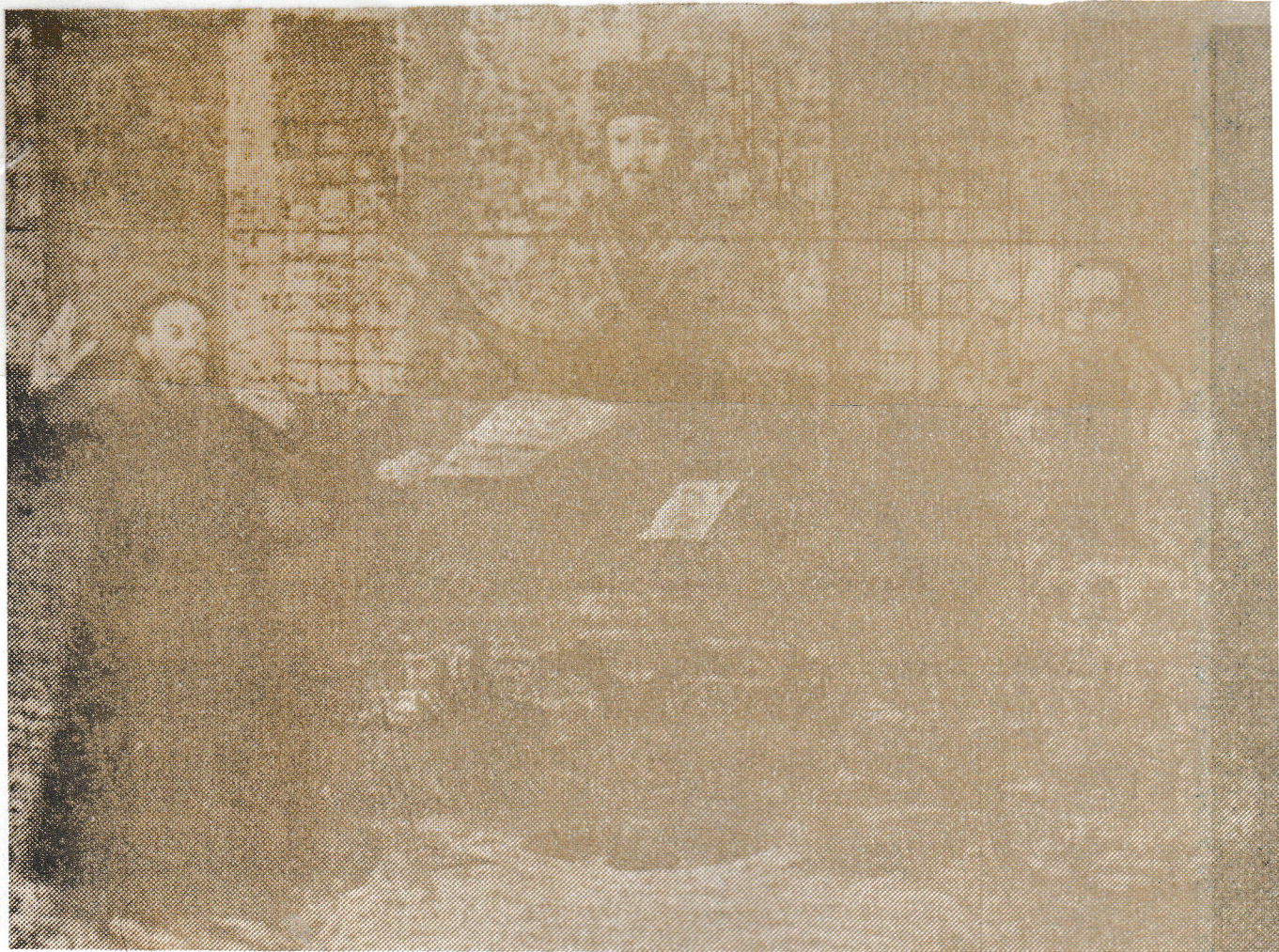
Vojna krajina je išla od Senja gori do Varadina i je imala zadaću da brani granicu od turskoga neprijatelja. Najveći teret obrane su na se zeli naši Krajišnici, ki su istodobno bili seljaci i vojnici. Krajišnik se je morao s pukšom u ruki boriti protiv svakidanjega napada turskih bandov prk granice i dijel zeti kot vojak pri drugi prilika. Takovu službu su kod nas u Gradišću imali samo vlaška hrvatska sela u južnom Gradišću. Oni su bili dijelom oslobođeni od porcijov kao Krajišnici na Jugu. Zato su oni bili grofovska policija, ka se je morala za uredbu skrbiti. Zbog tih vlaških pravov i zbog vojačke službe kod grofov su oni dostali to ime "Vlah". Ravno njim su dali grofi ta prava, jer naša vlaška sela nimadu čuda rodne zemlje.

Kad lišće usušī u svakom vinogradu,
kad gusinke već ne puzu po stabalju,
se metulji pašću u zakurenu hižicu
i nam kazu sare kreljute na obloku.

Metulj predstavlja duh človika,
bez koga selo nima pravoga lica.
On međ nami Hrvati ne miruje nikada.
On kaže svitu kulturnu lipotu sela.

austrijski cesar Rudolf II. daje

privilegije krajišnikom

U VARAŽDINSKOM GENERALATU
LJETA 1612. (VLAŠKA PRAVA)

Impressum: VERLEGER und DRUCKER FAZEKAS VIKTOR
7 4 5 2 K L E I N M U T S C H E N

ZORA PUCA, BIT ĆE DAN, KAD SI POMORE SVAKI SAM !

DR

Š